

**REPUBLIKA HRVATSKA
PRAVOBRANITELJICA
ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA**

**SAŽETAK IZVJEŠĆA
O RADU
ZA 2005. GODINU**

Zagreb, ožujak 2006.

SADRŽAJ

DIO PRVI -UVOD	1
DIO DRUGI - POKAZATELJI O RADU PRAVOBRANITELJICE ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA U 2005. GODINI	2
DIO TREĆI - PODRUČJE ZAPOŠLJAVANJA I RADA.....	4
DIO ČETVRTI - 4.1. NASILJE U OBITELJI – PRITUŽBE	10
DIO PETI - 5.1. DISKRIMINACIJA OSTALE PRITUŽBE	14
DIO ŠESTI - DONOŠENJE PLANOVA DJELOVANJA ZA PROMICANJE I USPOSTAVLJANJE RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA, ZAŠTITA DOSTOJANSTVA RADNIKA/CA	15
DIO DEVETI - PODRUČJE OBRAZOVANJA.....	16
DIO DESETI - PROJEKT RODNA PERSPEKTIVA U JAVNOJ I SLUŽBENOJ KOMUNIKACIJI	19
DIO JEDANAESTI - IZBORI ZA ČLANOVE PREDSTAVNIČKIH TIJELA JEDINICA LOKALNE I PODRUČNE (REGIONALNE) SAMOUPRAVE (15. svibnja 2005.)	22
DIO DVANAESTI - POLITIČKE STRANKE.....	26
DIO TRINAESTI - 13. MEDIJI.....	26
DIO PETNAESTI - OSTALE AKTIVNOSTI.....	27
DIO ŠESNAESTI - MEĐUNARODNA SURADNJA	28
DIO OSAMNAESTI - ZAKLJUČNO RAZMATRANJE	29

DIO PRVI -UVOD

Pravobranitelj/ica za ravnopravnost spolova prati provođenje Zakona o ravnopravnosti spolova, koji je stupio na snagu 30. srpnja 2003. godine (NN 116/03.), kao i svih drugih propisa koji se odnose na ravnopravnost spolova.

Ravnopravnost spolova temeljna je vrednota ustavnog poretka Republike Hrvatske.

Zakon o ravnopravnosti spolova (u daljnjem tekstu: ZORS) definira i uređuje način zaštite od diskriminacije na temelju spola i mehanizme stvaranja jednakih mogućnosti za žene i muškarce.

Izvješće o radu pravobranitelja/ice za ravnopravnost spolova¹ je redovito godišnje izvješće koje se sukladno čl. 21. st. 1. Zakona o ravnopravnosti spolova, kao i čl. 18. Poslovnika o radu pravobranitelja/ice za ravnopravnost spolova (NN 29/04.), podnosi Hrvatskom saboru do 31. ožujka tekuće godine. U njemu su opisane, predložene i analizirane sve aktivnosti koje je Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova poduzimao tijekom izvještajne godine, kao i rezultati tih aktivnosti.

Ovo je treće izvješće koje u svom mandatu podnosi pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, koja temeljem ZORS-a djeluje neovisno i samostalno.

¹ Redosljed podataka u sažetku istovjetan je redosljedu podataka navedenih u integralnom Izvješću te numeričke oznake (nazivi poglavlja, priloga i sl.) ovdje nisu mijenjane.

**DIO DRUGI - POKAZATELJI O RADU PRAVOBRANITELJICE ZA RAVNOPRAVNOST
SPOLOVA U 2005. GODINI**

2.1. OPĆI POKAZATELJI

U 2005. godini pravobraniteljica za ravnopravnost spolova je postupala u ukupno 3.565 predmeta, što je po područjima djelovanja vidljivo iz priložene tablice

Područje djelovanja PRS	Preneseni predmeti iz 2004. rješavani u 2005.	Riješeni predmeti iz 2004. u 2005.	Neriješeni predmeti iz 2004. u 2005.	Zaprimljeni - otvoreni predmeti u 2005.	Riješeni predmeti iz 2005.	Neriješeni predmeti iz 2005.	Ukupno neriješeni - prijenos u 2006.
1	2	3	4	5	6	7	8
01 - Diskriminacija na području zapošljavanja i rada	8	6	2	67	55	12	14
02 - Diskriminacija na području obrazovanja	24	23	1	10	9	1	2
03 - Diskriminacija i nasilje u obitelji i roditeljska skrb	10	10	0	77	72	5	5
04 - Političke stranke - ZORS	0	0	0	105	0	105	105
05 - Mediji sadržaji, plaćeni oglasi – ostalo	95	95	0	115	78	37	37
06 - Praćenje primjene ZORS-a u državnim i tijelima s javnim ovlastima	107	31	86	13	9	4	90
07- Praćenje primjene ZORS-a na području lokalne (regionalne) Samouprave	1.839	1.127	712	721	487	234	946
08 - Praćenje primjene ZORS-a kod drugih pravnih i fizičkih osoba	6	6	0	1	1	0	0
09- Praćenje primjene ZORS-a kod udruga i asocijacija civilnog društva	1	1	0	14	12	2	2
10 - Diskriminacija ostalo	2	2	0	30	25	5	5
11 - 14 Rad Ureda – opći poslovi i financijsko poslovanje	21	16	5	299	253	46	51
UKUPNO	2.113	1.317	806	1.452	1.001	451	1.257

Dakle, od ukupno 3.565 predmeta po kojima je postupala tijekom 2005. godine (preneseni iz 2004. g. te zaprimljeni i otvoreni u 2005. g.), u Uredu pravobraniteljice riješeno je 2.318 predmeta ili 65,0 %, a 1.257 predmeta ili 35,0 % se prenose u 2006. godinu na daljnji postupak i rješavanje. Potrebno je naglasiti da se najveći dio prenesenih predmeta u 2006. godinu (1.178) odnosi na donošenje planova djelovanja pravnih osoba u vlasništvu jedinica lokalne samouprave i države, te državnim tijelima, na koje do 31. prosinca 2005. godine nismo dobili odgovore pa se vode kao neriješeni. Nadalje, 51 predmet je iz područja općeg i financijskog poslovanja Ureda te je jednim dijelom takvog karaktera da ih nije moguće zatvoriti dok su na snazi (na primjer ugovori i slično) i nemaju gotovo nikakvog utjecaja na osnovnu djelatnost pravobraniteljice glede primjene odredbi ZORS-a. Stoga se kao važan podatak o radu Ureda pravobraniteljice ističe činjenica da se samo 20 predmeta individualnih pritužbi prenosi u rješavanje na rješavanje u 2006. godinu. Naime, od ukupno 216 individualnih pritužbi prenesenih iz 2004. g. i zaprimljenih ili otvorenih u 2005. g., u 2005. godini riješeno ih je 196 ili 91%.

I prema strukturi predmeta razvidno je da je jedan od prioriteta pravobraniteljice bio određen i uvjetovan rokovima propisanim ZORS-om (čl. 11. i čl. 30. – donošenje planova djelovanja za promicanje i uspostavljanje ravnopravnosti spolova) bez čije primjene je gotovo nemoguće očekivati da će se ispuniti svrha donošenja samog Zakona, a na koje postupke jedan značajan broj subjekata nije adekvatno reagirao.

Postupanje po tim predmetima značilo je, s druge strane, upoznavanje s konceptom ravnopravnosti spolova, kao i s primjenom ZORS-a i drugih propisa, što više pravnih i fizičkih osoba, napose državnih tijela, pravnih osoba s javnim ovlastima, pravnih osoba u pretežitom vlasništvu države i tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, koje u svim fazama djelovanja moraju vrednovati učinke svog postupanja na položaj žena ili muškaraca. Stoga je pravobraniteljica brojnim upozorenjima i preporukama, ne samo nadgledala primjenu ZORS-a, već i poticala njegovu primjenu. U usporedbi s 2004. godinom zaprimljeno je i otvoreno 2.287 predmeta manje, i to ponajprije zbog djelovanja pravobraniteljice, nakon kojeg su tijela lokalne i područne samouprave, pravne osobe u pretežitom vlasništvu jedinica lokalne i regionalne samouprave i drugi subjekti obveznici primjene ZORS-a, izradili planove djelovanja za promicanje i uspostavljanje ravnopravnosti spolova pa se u 2005. godini isto tražilo samo od onih obveznika koji nisu i izradili planove u 2004. godini. Inače, ostali predmeti u svezi primjene ZORS-a iz djelokruga pravobraniteljice bilježe u odnosu na 2004. godinu porast, što je vidljivo iz sljedećih pokazatelja:

Područje djelovanja PRS	2004.	2005.	indeks
zapošljavanje i rad	31	67	216
obrazovanje	46	10	32
nasilje u obitelji i roditeljska skrb	47	77	164
političke stranke	0	105	100
Mediji	100	115	115
diskriminacija ostalo	9	30	333

Postupanje pravobraniteljice bilo je inicirano na različite načine: pisanim podnescima, usmeno na zapisnik, telefonom, e-mailom ili inicijativom iz Ureda pravobraniteljice.

Prosječno je bilo 15 telefonskih poziva tjedno, prvenstveno usmjerenih dobivanju savjeta i informacija, ali i iznošenju pritužbi iz djelokruga pravobraniteljice. U slučajevima osobnog i telefonskog obraćanja stranaka najčešće se nisu formirali spisi – predmeti, već su se isti evidentirali i shodno procjeni sastavljale bilješke, a spis se formirao u slučajevima dobivanja odgovarajuće dokumentacije.

Podaci koji se navode u daljnjem dijelu Izvješća odnose se samo na spise otvorene po pritužbama stranaka (pojedinaca/pojedinki, grupa ili udruga) i imaju status „individualnih predmeta“.

2.2. STRUKTURA PRITUŽBI

Tijekom 2005. g. zaprimljene su 174 nove pritužbe (pojedinaca, grupa i institucija), što je u odnosu na 2004. godinu 96,6% više. Pritužbe se odnose na područje: 1. obitelji i roditeljske skrbi u 77 slučajeva ili 44,2 %; 2. rada i zapošljavanja u 67 slučajeva ili 38,5 %; 3. ostalo u 30 slučajeva ili 17,2 %.

Pristigle pritužbe stranaka bile su s područja cijele Republike Hrvatske, što se osobito može reći ukoliko se pristiglim pisanim pritužbama pridruže one evidentirane kroz telefonske razgovore.

U velikoj većini slučajeva pritužiteljice su žene.

Temelj diskriminacije u predmetima iz 2005. godine bio je: po spolu 94,59 %, po obiteljskom statusu 0,68 %, po spolnoj orijentaciji 4,05 %, po bračnom statusu 0,68 %.

Radi utvrđivanja diskriminacije, pravobraniteljica je tražila odgovarajuću **dokumentaciju i izvješća** te u 94,12 % slučajeva istu dobila u cijelosti nakon relativno malog broja požurnica, što ukazuje na povećanu spremnost na suradnju s Uredom pravobraniteljice kod utvrđivanja diskriminacije. U 5,88 % slučajeva tražena dokumentacija je dobivena djelomično.

U predmetima u kojima je utvrđivana diskriminacija, pravobraniteljica je uputila **32 upozorenja, 52 preporuke i 9 prijedloga te u 4 predmeta zatražila provođenje nadzora.**

Isto tako, **provođenje nadzora** zatraženo je u **26 slučajeva** u kojima je pravobraniteljica postupala radi indirektnog praćenja primjene ZORS-a.

Nakon provedenih postupaka i utvrđivanja diskriminacije, dakle nakon poduzetih mjera pravobraniteljice, protiv nekih počinitelja pokrenuti su **prekršajni ili kazneni postupci**. U 4 slučaja podnesena je kaznena prijava, a u 4 slučaja prekršajna prijava nakon intervencije i poduzetih mjera pravobraniteljice, dok je u 19 slučajeva pokrenut prekršajni postupak, odnosno u 11 slučajeva kaznena prijava, prije intervencije i poduzetih mjera pravobraniteljice.

U 92,5 % slučajeva prekršajni i kazneni postupak pokrenula je policija, a u 7,5 % slučajeva centri za socijalnu skrb.

DIO TREĆI - PODRUČJE ZAPOSŁJAVANJA I RADA

3.1. DISKRIMINACIJA NA PODRUČJU ZAPOSŁJAVANJA I RADA – PRITUŽBE

U 2005. godini znatno je povećan broj pritužbi koje se odnose na diskriminaciju na području zapošljavanja i rada u odnosu na 2004. godinu (indeks praćenja broja pritužbi za 2005/2004 iznosi 216 %). Kao podnositeljice pritužbi u najvećem dijelu pojavljuju se žene. Prema zaprimljenim i razmotrenim pritužbama, najčešći oblici diskriminacije na području zapošljavanja i rada su: uznemiravanje na radu temeljem spola, spolno uznemiravanje na radu, povreda prava na zaštitu majčinstva, diskriminacija u odnosu na uvjete zapošljavanja, uključujući i kriterije i uvjete za izbor kandidata/kandidatkinja za radno mjesto, diskriminacija u odnosu na pristup svim vrstama stručnog usavršavanja, diskriminacija u odnosu na uvjete zaposlenja i rada, sva prava iz rada i na temelju rada, diskriminacija u odnosu na jednakost plaća itd.

Na temelju pritužbi koje su tijekom 2005. godine podnesene pravobraniteljici zbog diskriminacije na području zapošljavanja i rada, može se zaključiti da je stanje u ovom području vrlo zabrinjavajuće i da je diskriminacija na području zapošljavanja i rada prisutna i u javnom i u privatnom sektoru.

Pritužbe koje se odnose na uznemiravanje i spolno uznemiravanje na radu

Od poslodavaca koji su uredili postupak i mjere zaštite dostojanstva radnika/ca, jedan dio nije uredio taj postupak na zadovoljavajući način i/ili nisu na odgovarajući način omogućili radniku/ci da se upozna s tim postupkom. U velikom broju slučajeva, iako postoji osoba koja je osim poslodavca ovlaštena primati i rješavati pritužbe vezane za zaštitu dostojanstva radnika/ca, zaposlenici/ce vrlo često ne znaju za tu osobu, niti su im poznate njezine ovlasti.

U najvećem broju slučajeva poslodavci ili čelnici državnih tijela uopće nisu razmatrali pritužbe svojih zaposlenika/ca za zaštitu njihovog dostojanstva ili su razmatrane samo one podnesene u pisanom obliku. U nekim slučajevima, iako su provedene radnje u smislu vođenja postupka (uzimanje izjava ili očitovanja), nije donesena odluka o tome je li utvrđeno uznemiravanje ili spolno uznemiravanje.

Pritužbe koje se odnose na povredu prava na zaštitu majčinstva

U ovom području uočava se prikrivena diskriminacija. Naime, poslodavci formalno postupaju zakonito, ali analizom svih okolnosti, uključujući namjeru ili cilj takvog postupanja, nije teško zaključiti da se radi o postupanju kojim se trudnice i majke s djecom privremeno ili trajno eliminiraju s tržišta rada.

Analizom slučajeva pravobraniteljica je zaključila da se, protivno usvojenim politikama, na neki način onemogućava zapošljavanje ili nastavak rada majkama s malom djecom. Jednako tako onemogućava se zapošljavanje ili nastavak rada trudnicama ili radnicama koje koriste bolovanje vezano za trudnoću, koje radi toga gube mogućnost zasnivanja radnog odnosa na neodređeno vrijeme ili im radni odnos im prestaje istekom ugovora o radu na određeno vrijeme, čime se trudnice stavljaju u nepovoljniji položaj od drugih osoba u odnosu na zapošljavanje.

Uočeni su, i u ovom izvještajnom razdoblju, slučajevi diskriminacije na području zapošljavanja i rada u kojima poslodavac žene nakon povratka s rodiljnog dopusta premjesti na slabije plaćeno radno mjesto, ili ih u okviru važećeg ugovora o radu, premjesti na radna mjesta koja su daleko od njihovog mjesta stanovanja ili udaljenija od mjesta rada na kojima su radile prije odlaska na rodiljni dopust. Poslodavci takvim postupcima postupaju suprotno odredbama Zakonu o radu koje se odnose na zaštitu majčinstva i roditeljstva, kao i ciljevima i mjerama populacijske politike.

Pritužbe koje se odnose na diskriminaciju kod zapošljavanja

Poslodavci i dalje, u razgovoru pri zapošljavanju, pa čak i u posebnim upitnicima postavljaju diskriminirajuća pitanja ženama u odnosu na trudnoću, obiteljski i bračni status, ili ih u uopće ne pozivaju na testiranje za određeni posao.

U ovom izvještajnom razdoblju pored diskriminacije žena u postupku zapošljavanja zabilježeni su i slučajevi diskriminacije muškaraca (farmaceuti, odgajatelji itd.).

3.1.2. ANALIZA POJEDINAČNIH SLUČAJEVA

U svim opisanim slučajevima pravobraniteljica je, sukladno svojim zakonskim ovlastima, pribavila izvješća i dokumentaciju od poslodavaca i od svih institucija i tijela nadležnih za svaki pojedini slučaj, te prije razmatranja izvršila uvid u postojeću dokumentaciju.

3.1.2.1. OPIS SLUČAJA (PRS-01-02/04-12): Predsjednica Odbora za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora, gospođa Gordana Sobol, dopisom je izvijestila pravobraniteljicu da su zaposlenici/e tvrtke R. iz R. prilikom potpisivanja ugovora o radu dužni/e ispunjavati poseban upitnik, koji čini sastavni dio ugovora o radu, a neprimjerenim pitanjima zadire u osobni život zaposlenika/ca i njihovo pravo na privatnost. O svojim saznanjima u vezi s istim upitnikom pravobraniteljicu je izvijestio i član Odbora za ravnopravnost spolova Primorsko–goranske županije, gospodin Branimir Dešković.

PODUZETE MJERE: Uvidom u sporni upitnik utvrđeno je da mnoga pitanja u upitniku nisu u vezi s radnim odnosom, osobito izjava koja glasi: „Ovim putem, a sukladno čl. 26. Zakona o radu, obavještavam poslodavca o svom zdravstvenom stanju – bolestima (od kojih sam bolovao ili sada bolujem) i svojim zdravstvenim tegobama (npr. trudnoća, problemi s kralješnicom i sl. ...Smatram da me navedene bolesti-tegobe neće/će ometati u izvršavanju radnih obveza za koje tražim zaposlenje...“ Nadalje, sastavni dio upitnika čini izjava koja glasi: „Izjavljujem da sam upoznat s činjenicom da naprijed navedeni podaci čine sastavni dio ugovora o radu i da će mi radni odnos prestati ukoliko sam u ovom upitniku dao neistinite podatke ili prešutio podatke bitne za traženo zaposlenje i kojom se ujedno obvezujem da ću kadrovskoj službi R. odmah prijaviti svaku promjenu podataka do koje dođe tijekom trajanja radnog odnosa.“

Dakle, prema upitniku radnice moraju prijaviti trudnoću kod traženja zaposlenja (ili će se to smatrati neistinitim podatkom zbog kojega prestaje radni odnos), kao i svaku promjenu podataka do koje dođe tijekom trajanja radnog odnosa, pa tako i svaku trudnoću.

U očitovanju dostavljenom na traženje pravobraniteljice, poslodavac je naveo da je podatke prikupljao u skladu sa Zakonom o radu, da se radilo o prikupljanju podataka „neophodnih za ažuriranje kadrovske evidencije“ kako bi svi radnici/e mogli u potpunosti ostvariti sva svoja prava. Poslodavac je pozvao pravobraniteljicu na radni sastanak da bi u razgovoru s Upravom i radnicama dobila potpuniji uvid u stanje.

Pravobraniteljica je pribavila i izvješće o obavljenim nadzorima kod poslodavca iz kojeg proizlazi je i viši inspektor rada za radne odnose utvrdio da upitnik sadrži pitanja koja nisu u svezi s radnim odnosom pa i da je „poslodavac tražio podatke o ženinoj trudnoći“, te podnio zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka protiv poslodavca radi, između ostaloga, počinjenih prekršaja iz čl. 27. st. 1. Zakona o radu (Prilikom sklapanja ugovora o radu poslodavac ne smije tražiti od radnika podatke koji nisu u neposrednoj svezi s radnim odnosom.), čl. 64. st. 2. (Poslodavac ne smije tražiti bilo kakve podatke o ženinoj trudnoći niti smije uputiti drugu osobu da traži takve podatke, osim ako radnica osobno zahtijeva određeno pravo predviđeno zakonom ili drugim propisom radi zaštite trudnica.).

Pravobraniteljica je dana 12. svibnja 2005. godine održala radni sastanak u R. s predstavnicima Uprave i radnika/ca, te poslodavca upozorila na diskriminativni sadržaj upitnika.

ISHOD SLUČAJA: Poslodavac je upitnik povukao.

3.1.2.9. OPIS SLUČAJA (PRS-01-02/05-01): M. Ž. iz Z. podnio je pravobraniteljici pritužbu u kojoj navodi da je kao muškarac diskriminiran pri zapošljavanju u tvrtki koja se bavi pripravljanjem i izdavanjem lijekova. Prema njegovim navodima, iako se tijekom 2004. godine u dva navrata javio na raspisani oglas iste tvrtke za prijam na radno mjesto magistra farmacije, nikad nije, za razliku od ostalih kandidatkinja, bio pozivan na razgovor, nego je u oba slučaja samo obaviješten da je u radni odnos primljena jedna od prijavljenih kandidatkinja.

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica je zaključila da je u konkretnom slučaju poslodavac počinio diskriminaciju na temelju spola prema pritužitelju prigodom njegovih pokušaja zapošljavanja kod njega. Naime, poslodavac je u svom izvješću naveo da pritužitelj nije bio pozivan na razgovor po raspisanom oglasu od 17. travnja 2004. godine zbog toga što uz svoju ponudu na raspisani oglas nije priložio licencu za samostalan rad (koju, prema navodu poslodavca, treba imati svaki magistar farmacije za rad u ljekarni), dokaz o znanju jednog stranog jezika i znanju rada na računalu, te da na

razgovor po raspisanom oglasu od 7. kolovoza 2004. godine nije bio pozvan jer uz ponudu nije priložio presliku radne knjižice.

Uvidom u dokumentaciju pravobraniteljica je utvrdila, da u prvom natječaju nije ni bila naznačena obveza kandidata/kandidatkinja da prilože licencu za samostalan rad, te da za drugi natječaj nitko od 15 prijavljenih kandidata/kandidatkinja nije podnio sve dokaze o ispunjavanju traženih uvjeta.

Stoga je pravobraniteljica poslodavcu uputila upozorenje da je prema pritužitelju počinio diskriminaciju na temelju spola, jer je u jednakim ili sličnim okolnostima (nepodnošenje potrebnih dokaza o ispunjavanju uvjeta iz raspisanih oglasa, kako od pritužitelja tako i od strane svih 5 drugih kandidatkinja koje su primljene u radni odnos po navedenim oglasima) prema pritužitelju postupio nepovoljnije u odnosu na osobe suprotnog spola.

3.1.2.12. OPIS SLUČAJA (PRS-01-02/05-31): J. H. iz L. podnijela je pravobraniteljici pritužbu u kojoj navodi da je radeći u privatnoj tvrtki u L. kao stolarska radnica, diskriminirana kao žena u odnosu na kolege - muškarce u istoj tvrtki koji rade na istim ili sličnim poslovima. Navodi da je za jednak rad i rad jednake vrijednosti manje plaćena od svojih muških kolega, kao i da njezini muške kolege, za razliku od nje, napreduju na poslu, iako imaju manje radnog staža i iskustva od nje.

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica je zaključila da se u konkretnom slučaju radi o diskriminaciji prema spolu, jer je uvidom u ugovore o radu, u preglede isplaćenih plaća za 2004. godine pritužiteljice i radnika - muškaraca koji rade na istim ili sličnim poslovima, te u Pravilnik o radu, utvrdila da je pritužiteljica bila slabije plaćena za isti rad i rad jednake vrijednosti u odnosu na njezine kolege - muškarce zaposlene u istoj tvrtki. Stoga je poslodavcu uputila upozorenje da je takvim svojim postupanjem prekršio odredbu čl. 13. Zakona o ravnopravnosti spolova, kao i odredbu čl. 89. Zakona o radu (NN, 137/04.)

3.1.2.15. OPIS SLUČAJA (PRS- 01-02/05-27): Pritužitelj V. Č. iz R. podnio je pravobraniteljici pritužbu u ime svoje kćeri, L. F. iz K., u kojoj navodi da je njegova kći bila zaposlena u trgovačkom društvu V. d.o.o. na radnom mjestu trgovkinje, i to temeljem više ugovora o radu na određeno vrijeme. Navodi da je radni odnos ukupno trajao 2 godine i 11 mjeseci, temeljem više ugovora o radu na određeno vrijeme, u pravilu sklopljenih na 1, a najviše na 3 mjeseca. Nakon što je radnica tijekom trajanja zadnjeg ugovora koristila bolovanje zbog komplikacija u 7. mjesecu trudnoće, istekom tog ugovora prestao joj je radni odnos jer joj poslodavac nije ponudio novi ugovor o radu. Oštećena osoba je dala pravobraniteljici pristanak za postupanje te je naglasila da joj je radni odnos prestao isključivo radi njezine trudnoće.

PODUZETE MJERE: Tijekom razmatranja slučaja pravobraniteljica je utvrdila da je radnica L. F. zbog trudnoće i bolovanja, koje je morala koristiti zbog komplikacija u 7. mjesecu trudnoće, izgubila mogućnost dobivanja radnog odnosa na neodređeno vrijeme, te je upozorila poslodavca da se u konkretnom slučaju radi o diskriminaciji na temelju spola, kojim je radnica L. F. kao žena - trudnica stavljena u nepovoljniji položaj od drugih osoba u odnosu na mogućnost daljnjeg rada. Pravobraniteljica je još utvrdila: da ju u razdoblju od 1. siječnja 2002. godine do 31. svibnja 2005. godine radni odnos radnice L. F. produživan 20 puta, odnosno s 20 ugovora o radu (što s prvim ugovorom čini 21 ugovor), u pravilu sklopljenih na 1 mjesec, a najviše na 3 mjeseca, te da ni u jednom ugovoru o radu na određeno vrijeme nije naveden razlog zbog kojeg je sklopljen na određeno vrijeme; da je pri isteku roka na koji je bio zaključen zadnji ugovor radnica L. F. bila na bolovanju zbog komplikacija u trudnoći, što je poslodavcu bilo poznato, da nakon toga ugovor više nije produžen, niti je istoj nakon isteka rodnog dopusta dana mogućnost ponovnog zapošljavanja kod istog poslodavca; da je radnici L. F. nedostajao još oko mjesec dana rada da bi se po zakonu smatralo da je sklopila ugovor o radu na neodređeno vrijeme, te da je takva mogućnost pružena zaključivanjem ugovora o radu na neodređeno vrijeme trima radnicama, kojima je zajedno s oštećenom radnicom uzastopno produžavan ugovor o radu na određeno vrijeme. Pravobraniteljica je poslodavcu preporučila da analizira stanje u odnosu na postupanje i politiku prema ženama, a posebno ženama – trudnicama i majkama, zatim način, opseg i opravdanost razloga sklapanja ugovora na određeno vrijeme za navedene kategorije radnica, a posebno broj neproduženih ugovora nakon nastupa okolnosti trudnoće i poroda, te da ju o tome izvijesti. Do kraja izvještajnog razdoblja poslodavac nije izvijestio pravobraniteljicu.

3.1.2.16. OPIS SLUČAJA (PRS-01-03/05-12): Pritužiteljice N. G. i A. G. iz Z. podnijele su pravobraniteljici pritužbu u kojoj navode da su se dana 31. svibnja 2005. godine odazvale na oglas HZZ-a u Z., objavljen na internetskoj stranici HZZ-a, u kojem trgovačko društvo K. d.d. traži dipl. ing. prehrambene tehnologije za radno mjesto Tehnolog proizvodno-tehničkih poslova - pripravnik. Dalje u pritužbi navode da se na navedeni oglas odazvalo oko 20 osoba, od toga 5 muškaraca, a ostale su bile žene, te da je djelatnica koja je trebala provesti testiranje izjavila kako je došlo do zabune, jer da ona ima popis koji je dobila od poslodavca, a na kojemu se nalazi 5 osoba muškog spola na kojima će se provesti testiranje, a da su svi ostali došli zabunom. Podnositeljice pritužbe su tom prilikom navele da su došle na zakazano testiranje budući da im je od strane poslodavca putem telefona poručeno da ne šalju životopis, nego da se samo odazovu zakazanom testiranju. U pritužbi dalje navode da im je objašnjeno da je taj postupak predselektivan, no muškarci s popisa su ostali na testiranju, a žene su zamoljene da napuste prostoriju.

PODUZETE MJERE: Tijekom razmatranja slučaja pravobraniteljica je zaključila da se u konkretnom slučaju radi o diskriminaciji na temelju spola na području zapošljavanja i rada. Naime, poslodavac je u postupku zapošljavanja pripravnika/ca počinio diskriminaciju na temelju spola prema pritužiteljicama - kandidatkinjama za zapošljavanje, budući da ih je traženjem da na testiranje pristupe samo muškarci, dakle pri prvoj selekciji kandidata/kandidatkinja, isključio iz mogućnosti ravnopravnog ostvarivanja prava na zapošljavanje i rad. Pravobraniteljica je poslodavcu uputila upozorenje i preporuku, a poslodavac je obavijestio pravobraniteljicu da će postupiti u skladu s preporukom.

3.1.2.19. OPIS SLUČAJA (PRS- 01-03/05-01): Pritužiteljica N. Š. U. iz G. podnijela je pravobraniteljici pritužbu u kojoj navodi da se kao doktorica veterinarske medicine prijavila na raspisani natječaj od strane zatvora u G. za prijam u državnu službu za radno mjesto veterinara. Navodi da je na istom natječaju u državnu službu bio primljen kandidat - muškarac, iako je isti kandidat bio zaposlen, te da je ona, kao kći poginulog hrvatskog branitelja iz Domovinskog rata i nezaposlena osoba, imala prednost kod zapošljavanja. Po njezinom uloženom prigovoru rješenje o prijemu u državnu službu izabranog kandidata je od strane zatvora u G. poništeno iz razloga osnovanosti prigovora, a pritužiteljica nije bila obaviještena o mogućnosti njezinog zapošljavanja po istom natječaju. Stoga je pritužiteljica, kako navodi, nekoliko dana nakon dobivanja rješenja o usvajanju prigovora, telefonom razgovarala s upraviteljem koji joj je priopćio da je neće primiti na posao zato što je žena, i da je to jedini razlog, objašnjavajući tu odluku navodnim opasnostima zatvorskog okružja farme, gdje je sigurnost žene među muškarcima prekršiteljima zakona upitna.

PODUZETE MJERE: Tijekom razmatranja slučaja pravobraniteljica je zaključila da se prema pritužiteljici prigodom zapošljavanja postupalo na način koji ukazuje na diskriminaciju na temelju spola, pa je putem nadležnog ministarstva upravi zatvora u G. uputila odgovarajuća upozorenja i preporuke. Naime, stajalište zatvora u G. po kojemu se unaprijed polazi od pretpostavke da je obavljanje veterinarskih poslova u zatvoru od strane žena problematično, kao i tvrdnja pritužiteljice da joj je upravitelj zatvora u G. priopćio da je neće primiti na posao zato što je žena, predstavlja stereotip i predrasudu glede uloge žena u socijalnom i svakom drugom području života te utječe na isključivanje ili ograničenje temeljeno na spolu kojim se otežava ili negira ravnopravno priznanje, uživanje ili ostvarivanje ljudskih prava žena.

3.3. ISTRAŽIVANJE: ZAŠTITA ŽENA OD NEŽELJENOG PONAŠANJA NA RADNOM MJESTU

Istraživanje pravobraniteljice za ravnopravnost spolova RH i Ženske sekcije Saveza samostalnih sindikata Hrvatske (SSSH) „Zaštita žena od neželjenog ponašanja na radnom mjestu“ provedeno je u razdoblju od srpnja do prosinca 2005. godine na uzorku od 1.598 žena iz svih dijelova Hrvatske.

Tiskani upitnik s letkom (presavijenog formata A3) distribuiran je posredstvom sindikalnih aktivistica te sindikalnih povjerenika/ca SSSH, a u prilogu je dostavljeno službeno pismo SSSH koje su supotpisale predsjednica sindikata te predsjednica Ženske sekcije. Prikupljanje je obavljeno manjim dijelom dostavom od strane povjerenika/ca i aktivista/ica, a većim dijelom redovnom poštom (svaki je upitnik bio adresiran na Pravobraniteljstvo te frankiran).

Anketa je podijeljena na tri dijela. Prvi dio „Ja mislim...“ sadrži devet pitanja kojima se željelo mjeriti razinu osviještenosti te osjetljivosti na različite oblike (seksualnog) uznemiravanja na radnom mjestu. Razina osjetljivosti na različite oblike uznemiravanja na radnom mjestu, kako je vidljivo iz rang liste, varira od 36,0% u slučaju pozivanja kolegice/suradnice na piće ili večeru nakon radnog vremena, do 85,2% za ogovaranje kolegice s osnova njezine spolne orijentacije ili „sposobnosti“. Riječ je o relativno visokoj razini osviještenosti koja je uvjetovana značajkama anketiranih, ali i činjenicom da su anketu popunile i poslale one zaposlenice koje su već i sam čin popunjavanja ankete doživjele kao „prosvjedni“ čin, naglašavajući to i dodatnim „porukama“.

Ovaj dio upitnika imao je za sekundarni cilj osvješćivanje zaposlenih radnica/anketiranih o oblicima seksualnog uznemiravanja.

Drugi dio ankete „Svjedočim...“ sadrži sedam pitanja. Nakon što je u prethodnom dijelu ankete kroz pitanja prezentirano više oblika seksualnog uznemiravanja, drugi dio započinje pitanjem o tome je li ispitanica i osobno bila svjedokom bilo kojeg, i najblažeg, oblika neželjenog ponašanja, uznemiravanja ili zlostavljanja na radnom mjestu temeljem spola. **Čak 36,6% žena odgovorilo je da je svjedočilo nekom od oblika neželjenog ponašanja na radnom mjestu.**

Sljedeće ide korak dalje i predmnijeva osobno svjedočenje o tome je li ispitanica i osobno ikad bila izložena uznemiravanju ili spolnom uznemiravanju, ili doživjela ikakva slična iskustva neželjenog ponašanja od strane kolega ili nadređenih na radnom mjestu, a koja je doživjela kao povredu osobnog dostojanstva i stvaranje neugodnog, neprijateljskog, ponižavajućeg ili uvredljivog okruženja na poslu. **Čak 37,5% žena odgovara afirmativno, svjedočeći o osobnom iskustvu seksualnog uznemiravanja na radnom mjestu.**

Ako zbrojimo iskustvo svjedočenja slučaju uznemiravanja, te osobno iskustvo izloženosti uznemiravanju, iako ne nužno, taj podatak govori o **čak 74,1% žena koje su izravno ili neizravno bile izložene seksualnom uznemiravanju na radnom mjestu.** Riječ je o šokantnom rezultatu.

Zaključno, rang lista najčešćih oblika uznemiravanja jest: **1. Seksualni komentari, dobacivanja, šale, insinuacije (15,5%), 2. Neželjeni fizički dodiri ili geste (13,4%) i 3. Uznemiravajuća pitanja ili komentari u vezi privatnog života, izgleda, podrijetla ili navika (10,4%).**

Sljedećim pitanjima željelo se „izmjeriti“ stupanj informiranosti i upućenosti žena u njihova prava. **Na pitanje je li im poznato da je Zakonom o ravnopravnosti spolova iz 2003. zabranjeno uznemiravanje i spolno uznemiravanje žena na radnom mjestu, čak 46,6% žena odgovara negativno.**

Na sljedeća pitanja – je li im poznato da Zakon o radu obvezuje poslodavca da štiti radnice i od spolnog uznemiravanja te da spriječi svako uznemiravanje; te znaju li da je poslodavac dužan imenovati osobu za primanje pritužbi i uopće za zaštitu dostojanstva radnika (za poduzeća s više od 20 zaposlenih) – čak 54,5% žena odgovara niječno.

Može se uočiti da su zaposlene žene više upućene u svoja prava s osnova Zakona o ravnopravnosti spolova negoli s osnova Zakona o radu.

Čak 34,5% anketiranih žena zaposleno je u javnom sektoru ili državnom poduzeću, dok je daljnjih 44,9% zaposleno kod srednjeg ili velikog privatnog poslodavca. Nažalost, tek je 5,8% iz kategorije žena zaposlenih kod malog privatnog poslodavca, gdje se pretpostavlja da postoji učestalija izloženost uznemiravanju na radnom mjestu. Obuhvaćeno je i 4,5% radnica koje rade na crno, te 4,1% trenutno nezaposlenih.

3.4. NACIONALNI AKCIJSKI PLAN (NAP) ZAPOŠLJAVANJA REPUBLIKE HRVATSKE – REZULTATI MJERA ZA POTICANJE ZAPOŠLJAVANJA U REPUBLICI HRVATSKOJ U 2005. GODINI

Nacionalni akcijski plan zapošljavanja za razdoblje od 2005. do 2008. godine (od 2. prosinca 2004. godine) počiva na razradi 10 smjernica za zapošljavanje postavljenih od Europske unije za 2003. godinu za zemlje članice. Jedna od smjernica odnosi se na jednakost spolova (EU Smjernica 6.).

Vlada Republike Hrvatske je u kolovozu 2005. godine donijela Odluku o prestanku provedbe programa poticanja zapošljavanja iz 2002. godine te istom odlukom zadužila: nositelje mjera realizacije Nacionalnog akcijskog plana zapošljavanja za razdoblje od 2005. do 2008. godine da do kraja 2005. godine provode svoje planirane redovne programe i aktivnosti usmjerene poticanju zapošljavanja; i međuresorsku radnu skupinu za izradu Programa realizacije provedbenih mjera Nacionalnog akcijskog plana zapošljavanja za 2006. godinu.

3.4.1. Rezultati dosadašnjih mjera za poticanje zapošljavanja hrvatskog zavoda za zapošljavanje i ministarstva gospodarstva, rada i poduzetništva

Hrvatski zavod za zapošljavanje

Program poticanja zapošljavanja donijela je Vlada Republike Hrvatske na svojoj sjednici 10. siječnja 2002. godine, provodio ga je Hrvatski zavod za zapošljavanje od 1. ožujka 2002. godine do 30. rujna 2005. godine, a zahtjevi poslodavaca zaprimani su do 5. kolovoza 2005. godine. Njegova je provedba započela u okolnostima vrlo visoke registrirane nezaposlenosti te brojnih i razmjerno značajnih izmjena institucionalnog, poreznog i regulatornog okvira tržišta rada.

U tom programu nije bilo mjera za isključivo zapošljavanje žena, već je samo jedan od njih *program D – Iskustvom do profita* poticao zapošljavanje žena iznad 45 i muškaraca iznad 50 godina koji su nezaposleni 6 i više mjeseci.

Ukupno je kroz ove programe zaposleno 80.371 osoba, i to najviše : Programom C – *Učenjem do posla za sve* 57.044, ili 71% ; Programom F – *Posao za branitelje* – 9.153 ili 11,4% ; Programom D – *Iskustvom do profita* – 6.216 ili 7,7% ; Najmanje osoba se zaposlilo po Programu E – *Šansa i za nas* – 339 ili 0,4%.

U ukupnom broju zaposlenih po ovim programima do 30. rujna 2005. godine udio žena je bio 37.950 ili 47,2%.

Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva

Naziv projekta	Broj zahtjeva	Odobreno poticaja ženama
<i>Poticanje marketinških aktivnosti</i>	593	63
<i>Dokvalifikacije i prekvalifikacije u obrtništvu</i>	478	177
<i>Dodjele poticaja obrtnicima za primanje učenika na posao</i>	276	69
<i>Tradicionalni obrti</i>	241	63
<i>Poduzetništvo ciljnih skupina</i>	771	256
<i>Nova zadruga</i>	72	0
<i>Poticanje uvođenja novih tehnologija</i>	403	47
<i>Zajednički proizvod (CLUSTERI)</i>	13	0
<i>Razvoj zadrugarstva</i>	58	1
<i>Umjetnički obrti</i>	101	22
<i>Inovacije i novi proizvodi</i>	353	19
<i>Sustav kvalitete i tehnička regulativa</i>	323	25
UKUPNO	3682	742

Iz priloženog je vidljivo da su za žene bila najproduktivnija dva projekta, i to *Poduzetništvo ciljnih skupina* i *Dokvalifikacije i prekvalifikacije u obrtništvu*. Inače, u okviru ovih aktivnosti Ministarstva rada, gospodarstva i poduzetništva u 2005. godini došlo je do povećanja broja projekata s 11 na 12 u odnosu na 2004. godinu, ali je izuzetno povećan broj zahtjeva (s 1.166 u 2004. godini na 3.682 u 2005.

godini). Broj odobrenih poticaja ženama je s 518 u 2004. godini povećan na 742 u 2005. godini, odnosno za 43,2 %.

Pravobraniteljica predlaže: 1. Uvođenje ciljanih programa za samohrane majke kojima prijeti veća opasnost, ne samo od nezaposlenosti, nego i od socijalne isključivosti; 2. Subvencioniranje zapošljavanja žena starijih od 45 i više godina koje su tijekom tranzicijskih procesa ostale bez posla kao tehnološki višak i smatraju se najteže zaposlivom skupinom.

DIO ČETVRTI - 4.1. NASILJE U OBITELJI – PRITUŽBE

Nakon donošenja Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji (Narodne novine, 116/03), kao i Nacionalne strategije zaštite od nasilja u obitelji od 2005. do 2007. godine (Narodne novine, 182/04. (u daljnjem tekstu: Nacionalna strategija) 2005. godine donesen je još jedan važan dokument, predviđen Nacionalnom strategijom, Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji (u daljnjem tekstu: Protokol). Protokol je prihvatila Vlada Republike Hrvatske dana 15. rujna 2005. godine, a osnovna mu je svrha i cilj osigurati uvjete za djelotvoran i cjelovit rad nadležnih tijela radi unaprjeđenja zaštite i pomoći žrtvi nasilja u obitelji te pomoći počiniteljima u promjeni njihovog ponašanja odnosno promjeni vrijednosnog sustava u cilju nenasilnog rješavanja sukoba i uvažavanja ravnopravnosti spolova. Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova sudjelovala je u radu na izradi Protokola koji je koordiniralo Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.

4.1.2. Nasilje u obitelji

4.1.2.1. Policija

Prema opće poznatim podacima, žrtve nasilja u obitelji su u najvećem broju žene, a broj policijskih intervencija zbog nasilja u obitelji u odnosu na ranije godine je u stalnom porastu.

Prema podacima Ravnateljstva policije, Uprave kriminalističke policije za 2005., dobivenim na upit pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, nasilje u obitelji je krajnje zabrinjavajuća pojava a rad policije vrlo intenzivan.

Prema tim podacima stanje i kretanje slučajeva nasilja u obitelji u Republici Hrvatskoj, za razdoblje od 1. siječnja do 30. prosinca 2005. godine, u kojima je policija poduzimala nadležne mjere, je slijedeće:

- u navedenom razdoblju zaprimljeno je 15696 zahtjeva građana za pružanjem policijske intervencije radi zaštite od nasilja u obitelji, što je za 6,2% više nego u 2004. godini, kada je zatraženo 14785 intervencija;

- tražena intervencija policije pružena je u 15696 slučajeva (odnosno u svim traženim intervencijama);

- u poduzimanju nadležnih mjera u prostor policijske postaje privedeno je 5998 osoba, što je 36,2% više nego u 2004. godini kada su privedene 4404 osobe;

- u cilju zaštite žrtve zbog postojanja bojazni od nastavljanja nasilja protiv 4454 osobe izrečena je i provedena mjera zadržavanja u prostoru policije, što je za 30,6% slučajeva više nego u 2004. godini kada je izrečeno 2840 mjera zadržavanja;

- zbog prekršaja počinjenih nasiljem u obitelji ili u vezi s počinjenim nasiljem (kršenja javnog reda i mira, kršenja propisa o oružju, itd.) prekršajno je prijavljeno 14795 osoba, što je za 20,0% više nego u 2004. godini, kada su prekršajno prijavljene 12333 osobe;

- zbog nekog kaznenog djela počinjenog nasiljem u obitelji kazneno su prijavljene 3324 osobe, što je za 16,1% više nego u 2004. godini kada su kazneno prijavljene 2864 osobe;

- nasiljem u obitelji oštećeno je 22207 osoba, što je za 14,0% više nego u 2004.god., kada je nasiljem u obitelji oštećeno 19475 osoba.

U razdoblju 2005. godine povodom nasilja u obitelji policija je predložila Prekršajnim sudovima izricanje 4916 zaštitnih mjera.

ZAKLJUČNO: Unatoč propustima u radu policije i centara za socijalnu skrb, vidljivi su pozitivni učinci i pomaci, koji će biti još značajniji primjenom Protokola. Svakako je potrebno istaknuti ulogu Ravnateljstva policije, koje usklađuje, usmjerava i nadzire rad policijskih uprava. Naime, postupajući po pritužbama pravobraniteljica se obraća Ravnateljstvu policije koje nakon ispitivanja predmetnog slučaja u pisanom obliku izvještava pravobraniteljicu o poduzetom. U velikoj

većini slučajeva Ravnateljstvo policije u suradnji s nadležnim policijskim upravama poduzimaju određene mjere prema policijskim postajama i policijskim službenicima/službenicama, ako uvidom u sva prethodna policijska postupanja utvrde propuste u postupanju (nepružanje zakonom propisanih mjera i radnji, nepoduzimanje svih mjera i radnji sukladno zakonskim ovlastima, odstupanje od uobičajene prakse policijskih postupanja kod nasilničkog ponašanja u obitelji itd.).

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova u 2005. godini vrlo je dobro surađivala sa Upravom kriminalističke policije, uključujući i radne sastanke održane u cilju osnaživanja suradnje, a posebice želi istaknuti suradnju s gospodinom Josipom Strmotićem.

4.1.2. ANALIZA POJEDINAČNIH SLUČAJEVA

U svim opisanim slučajevima pravobraniteljica je prije razmatranja pribavila izvješća nadležne policijske postaje i nadležnog centra za socijalnu skrb te izvršila uvid u njihovu cjelokupnu dokumentaciju vezanu za slučaj.

4.1.2.1. OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/05-29): Pritužiteljica S. B. iz Z. podnijela je pravobraniteljici pritužbu u kojoj navodi da joj policija nije pružila zaštitu tijekom dugogodišnje izloženosti nasilju u obitelji. Navodi razne oblike nasilja: nanošenje ozljeda, prijetnje, vrijeđanje, povredu dostojanstva i ekonomsko nasilje. Kao počinitelja nasilja imenuje bivšeg supruga od kojega se razvela 2001. godine, ali s kojim i nakon razvoda braka živi u istoj kući. Dalje navodi da se nadležnoj policijskoj postaji radi zaštite od nasilja u obitelji prvi put obratila 16. siječnja 2003. godine, te da je od tada 20-ak puta dojavljivala i prijavljivala policiji nasilje u obitelji, a zadnji put 6. srpnja 2005. godine. Od svih policijskih intervencija samo u jednom slučaju policija je podnijela zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka, a prekršajni sud je tom prigodom bivšem suprugu izrekao samo novčanu kaznu. Izrazila je nezadovoljstvo policijskim intervencijama jer smatra da joj nisu pružile nikakvu zaštitu, što je ohrabrilo bivšeg supruga da i dalje provodi nasilje.

PODUZETE MJERE: Razmatrajući slučaj pravobraniteljica je zaključila da policijski službenici/e nadležne policijske postaje nisu poduzeli mjere sukladno svojim ovlastima radi zaštite od nasilja u obitelji, te je uputila nadležnoj policijskoj postaji upozorenje i preporuke. Iz izvješća Ravnateljstva policije proizlazi da je, postupajući po zahtjevu pravobraniteljice, od strane Policijske uprave proveden sveobuhvatni nadzor rada navedene policijske postaje. Utvrđena je odgovornost policijskih službenika/ca te su poduzete preventivno-edukacijske mjere s ciljem otklanjanja nepravilnosti u postupanju. Retroaktivnim postupanjem naknadno su podnesena četiri Zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka zbog nasilja u ovoj obitelji.

4.1.2.3. OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/05-32): Pritužiteljica N. B. iz Z. podnijela je pravobraniteljici pritužbu u kojoj navodi da joj policija i centar za socijalnu skrb nisu pružili zaštitu tijekom dugogodišnje izloženosti nasilju u obitelji. Navodi razne oblike nasilja: fizičke napade i nanošenje ozljeda, prijetnje, izazivanje osjećaja straha i osobne ugroženosti, vrijeđanje, povredu dostojanstva te ekonomsko nasilje. Kao počinitelje nasilja navodi svog supruga i njegovu majku. Dalje navodi da je 1996. godine doživjela tešku prometnu nesreću s vrlo teškim posljedicama, s utvrđenom invalidnošću od 95 %, da je više puta prijavljivala policiji i nadležnom centru za socijalnu skrb nasilje u obitelji, te da je prijave često i povlačila. Iako 5 prijava nije povukla, nije joj pružena odgovarajuća zaštita – suprug je do sada bio kažnjen samo jedanput uvjetno. Osjeća se nezaštićenom i živi u velikom strahu.

PODUZETE MJERE: Razmatrajući slučaj pravobraniteljica je zaključila da policijski službenici/e nadležne policijske postaje nisu poduzeli mjere sukladno svojim ovlastima radi zaštite od nasilja u obitelji, te je nadležnoj policijskoj postaji uputila upozorenje i preporuke. Iz izvješća Ravnateljstva policije proizlazi da je, postupajući po zahtjevu pravobraniteljice, Ravnateljstvo policije utvrdilo da od strane policijskih službenika/ca nadležne policijske postaje nisu bile poduzete sve mjere i radnje sukladno zakonskim ovlastima, kako bi se pritužiteljici pružila odgovarajuća pomoć i zaštita od nasilja u obitelji. Sukladno utvrđenom nadležna policijska uprava dala je upozorenje nadležnoj policijskoj postaji: da dosljedno i zakonito provode policijske ovlasti, da ponovno izvrše edukaciju policijskih službenika/ca temeljne policije koji postupaju u slučajevima obiteljskog nasilja, te da policijske službenike/ce za maloljetničku delinkvenciju pravovremeno izvješćuju o svim saznanjima i postupanjima vezanima uz nasilje u obitelji. Iz dodatnog izvješća Ravnateljstva policije proizlazi da su

policijski službenici/e iste policijske postaje naknadno podnijeli Općinskom državnom odvjetniku za mladež kaznenu prijavu protiv supruga za kazneno djelo nasilničkog ponašanja u obitelji opisano u članku 215.a Kaznenog zakona, a na štetu pritužiteljice, te za kazneno djelo zapuštanja i zlostavljanja djeteta ili maloljetne osobe opisano u članku 213. st. 3. Kaznenog zakona. Osim navedenog, razmatrajući slučaj pravobraniteljica je zaključila da ni nadležni centar za socijalnu skrb, iako je imao saznanje o nasilju u obitelji, nije poduzeo mjere zaštite, stoga je uputila odgovarajuću preporuku centru za socijalnu skrb. Zaključila je da je izostala pravovremena nužna suradnja i usklađeno djelovanje nadležnih tijela u zaštiti žrtve obiteljskog nasilja. Na to osobito ukazuju podaci iz izvješća prema kojima je policijska postaja obavijestila centar za socijalnu skrb o nasilju u obitelji tek nakon intervencije povodom događaja od 23. srpnja 2005. godine, iako je pružala intervencije u istoj obitelji od 1999. godine.

NAPOMENA: Ravnateljstvo policije je obavijestilo pravobraniteljicu da su njezino upozorenje i preporuke dostavili načelniku nadležne policijske uprave, kao i načelnicima/ama drugih policijskih uprava, kako bi se o istome primjereno upoznale sve ustrojstvene jedinice policijskih uprava u svrhu podizanja osposobljenosti policijskih službenika/ca, te otklanjanja mogućnosti ponavljanja istih ili sličnih propusta u budućim postupanjima. O poduzetim mjerama pravobraniteljicu je, sukladno preporuci, obavijestio i nadležni centar za socijalnu skrb. Prema tom izvješću počinitelj nasilja uključen je u psihosocijalni tretman nakon što je postigao sporazum s nadležnim državnim odvjetništvom da se odgodi početak kaznenog progona.

4.1.2.7. OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/05-30): Slučaj je otvoren na temelju informacija objavljenih u više medija o nasilju u obitelji J. iz Z. i ubojstvu supruge S. J. Prema tim informacijama pokojna S. J. bila je prije ubojstva izložena višegodišnjem nasilju u obitelji (vrijedanje, omalovažavanje, fizički napadi, premlaćivanje, prijetnja ubojstvom i dr.) od strane supruga D. J., kojega je policija prethodno zbog počinjenog nasilja u obitelji privela u policijsku postaju, a zatim prekršajnom sucu, gdje je istog dana bio pušten na slobodu, te ubio S.J.

PODUZETE MJERE: Budući da je iz informacija objavljenih u medijima proizlazilo da pokojnoj S. J., kao ženi i žrtvi višegodišnjeg nasilja u obitelji, nije pružena odgovarajuća zaštita, pravobraniteljica je pribavila izvješća i dokumentaciju nadležnih institucija. Razmatrajući slučaj zaključila je da su policijski službenici/e nadležne policijske postaje poduzeli sve mjere sukladno svojim ovlastima radi zaštite od nasilja u obitelji, ali da nadležni centar za socijalnu skrb, iako je imao saznanja o nasilju u obitelji, nije poduzeo mjere zaštite sukladno važećim propisima. Pravobraniteljica je utvrdila da su pokojna S. J. i njezin suprug imali zajedničko boravište na području mjesne nadležnosti centra za socijalnu skrb kojemu se pokojna S. J. prije smrti izravno obraćala za pomoć, između ostalog i zbog obiteljskog nasilja. Pomoć joj nije pružena iz razloga što je isti centar za socijalnu skrb smatrao da nije nadležan za postupanje. Naime, iz izvješća Ravnateljstva policije proizlazi da je pokojnica prigodom prijavljivanja nasilja u obitelji priopćila policijskim službenicima/ama da se prije dolaska u policiju istog dana za pomoć izravno obratila i djelatnicima/ama centra za socijalnu skrb, koji su je uputili da se za pomoć obrati drugom centru za socijalnu skrb smatrajući da je za nju nadležan centar za socijalnu skrb u S. B., gdje ima prijavljeno prebivalište. Unatoč takvom mišljenju centra za socijalnu skrb o nadležnosti, policija je uputila pokojnicu da odmah po prijavljivanju predmetnih okolnosti ponovno zatraži pomoć istog centra za socijalnu skrb, bez obzira na mišljenje o nadležnosti, napomenuvši joj da će o okolnostima obiteljske problematike navedeni centar biti odmah obaviješten službenim putem. Osim toga, okolnost da se pokojnica obraćala centru za socijalnu skrb tražeći zaštitu od nasilja u obitelji, potvrdile su i sestra i poslodavka pokojnice. Stoga je pravobraniteljica centru za socijalnu skrb uputila upozorenje i preporuke.

4.1.2.11. OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/05-19): Pritužiteljica M. L. iz M. podnijela je pravobraniteljici pritužbu u kojoj navodi da policija njoj i djeci nije pružila zaštitu tijekom dugogodišnje izloženosti nasilju u obitelji. Navodi razne oblike nasilja: fizičko, psihičko, prijetnje, vrijedanje, povredu dostojanstva i ekonomsko nasilje. Kao počinitelja nasilja imenuje supruga, odnosno oca djece. Posebice navodi događaj od 28. prosinca 2004. godine, kad je izravno zatražila pomoć policije u P. radi fizičkog i verbalnog napada od strane supruga, te kako je radi prijetnje od strane supruga izrečene istog dana bila prisiljena napustiti njihovu zajedničku kuću. Navodi da je sljedećeg dana došla u Z. kod svoga sina kojega je suprug (njegov otac) u srpnju 2004. godine istjerao

iz kuće. Istaknula je da do sada nije primila nikakvu obavijest o tome što je policija poduzela u vezi njezinih prijava nasilja u obitelji.

PODUZETE MJERE: Razmatrajući slučaj na temelju izvješća Ravnateljstva policije, pravobraniteljica je zaključila da policijski službenici/e nadležne policijske uprave, iako su utvrdili nasilničko ponašanje u obitelji, nisu poduzeli sve mjere zaštite od nasilja u obitelji sukladno svojim ovlastima, odnosno nisu nadležnom prekršajnom sudu podnijeli zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka protiv supruga zbog nasilničkog ponašanja u obitelji, uz prijedlog za izricanje zaštitnih mjera. Nakon što je pravobraniteljica uputila upozorenje i preporuku nadležnoj policijskoj upravi, Ravnateljstvo policije izvijestilo je da su policijski službenici/e nadležne policijske postaje podnijeli Zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka protiv supruga, uz prijedlog za izricanje zaštitne mjere obveznog psihosocijalnog tretmana.

4.2. RODITELJSKA SKRB – PRITUŽBE

Ravnopravnost roditelja u roditeljskoj skrbi temeljno je načelo u hrvatskom obiteljskom zakonodavstvu, te o svim sadržajima roditeljske skrbi odlučuju roditelji sporazumno.

Centar za socijalnu skrb ili sud nastupaju kad se roditelji ne mogu dogovoriti o izvršavanju sadržaja roditeljske skrbi ili kad je potrebno regulirati prava i obveze zbog razdvojenog života roditelja i djece. Tijekom vođenja postupaka i odlučivanja osobito se mora se voditi računa o ravnopravnosti roditelja i ravnopravnosti spolova.

U 2005. godini znatno je povećan broj pritužbi pravobraniteljici koje se odnose na područje roditeljske skrbi u odnosu na 2004. godinu za 155,5 %. Kao pritužitelji/ce ili oštećena strana pojavljuju se žene u 69,6 % slučajeva i muškarci čak u 30,4 %. Najveći dio pritužbi odnosio se na rad centara za socijalnu skrb općenito, a jedan manji dio se odnosio na rad sudova (odluke sudova vezane za roditeljsku skrb i određivanje uzdržavanja za mlt. djecu te ovrhe tih odluka) za koje pravobraniteljica nije nadležna. U slučajevima diskriminacije ili povrede načela ravnopravnosti spolova pravobraniteljica intervenira upozorenjima, preporukama i prijedlozima nadležnim centrima za socijalnu skrb. U slučajevima vrlo složenih obiteljskih situacija pravobraniteljica je centrima za socijalnu skrb davala određene preporuke i prijedloge i onda kad nije zaključila da se radi o povredi načela ravnopravnosti spolova.

Pravobraniteljica ističe zadovoljavajuću suradnju s centrima za socijalnu skrb u svezi pravodobnosti u dostavi izvješća i dokumentacije.

4.2.2. OSTALE PRITUŽBE

Jedan dio pritužbi odnosi se na rad sudova, koji ne ulaze u djelokrug pravobraniteljice, već se odnose na trajanje sudskih postupaka. Osim toga, stranke (pritužitelji/ce) izražavaju svoje nezadovoljstvo pojedinim sudskim odlukama i nepravilnostima u postupcima (npr. odluka o skrbi o mlt. djeci, odluka o visini uzdržavanja za mlt. djecu i dr.), kao i po mišljenju stranaka diskriminacijskom postupanju i odnosu prema njima. U slučajevima dugotrajnosti postupka predmeti se prosljeđuju Ministarstvu pravosuđa. U pojedinim slučajevima stranke dobivaju pravne savjete, a sve su stranke upućene zatražiti stručnu pomoć odvjetnika, te upozorene na mogućnost da im Hrvatska odvjetnička komora osigura besplatnu pravnu pomoć.

U ostalim predmetima stranke se obraćaju pravobraniteljici pisanim podneskom ili usmeno na zapisnik ukazujući na povrede njihovih prava (povreda i ugrožavanja prava iz bračnih i obiteljskih odnosa i sl.), pritužuju se da im nadležna tijela nisu pružila zaštitu od nasilja izvan obitelji kojemu su bili izloženi ili da su nadležna tijela vršila nasilje nad njima, ili traže pravne savjete i pravnu pomoć (podjela bračne stečevine, uzdržavanje i sl.).

4.2.3. ANALIZA POJEDINAČNIH SLUČAJEVA

U svim opisanim slučajevima pravobraniteljica je prije razmatranja, često uz požurivanje, pribavila izvješće i dokumentaciju nadležnog centra za socijalnu skrb vezanu za slučaj.

4.2.3.6. OPIS SLUČAJA (PRS 03-01/05-05): Pritužitelj I. M. iz T. podnio je pravobraniteljici pritužbu na rad nadležnog centra za socijalnu skrb u kojoj navodi da je isti centar svojim nezakonitim

postupanjem u postupku donošenja odluke o susretima i druženju s ml. djetetom doveo pritužitelja u neravnopravan položaj kao muškarca – oca djeteta u odnosu na ženu – majku djeteta.

PODUZETE MJERE: Razmatrajući slučaj pravobraniteljica je zaključila da je nadležni centar za socijalnu skrb već od donošenja svog privremenog rješenja od 9. prosinca 2000. godine doveo oca u neravnopravan položaj u odnosu na majku djeteta jer je bez navođenja razloga odredio da će majka djeteta održavati s djetetom susrete i druženja najmanje dva puta mjesečno, a otac najmanje jedan put mjesečno. Nadalje, isti centar za socijalnu skrb je nedonošenjem odluke (rješenja) o zahtjevu oca tijekom gotovo dvije godine, neovisno o brojnim zahtjevima, požurnicama i saznanju o problemima u održavanju osobnih odnosa djeteta s ocem, doveo pritužitelja u nepovoljniji položaj u odnosu na majku djeteta u izvršavanju roditeljske skrbi, pa je pravobraniteljica izrekla centru za socijalnu skrb upozorenje da je svojim postupcima doveo do otežanog ostvarivanja roditeljskih prava pritužitelja.

DIO PETI - 5.1. DISKRIMINACIJA OSTALE PRITUŽBE

Na temelju prispjelih i razmotrenih pritužbi tijekom 2005. godine, a koje se odnose na diskriminaciju u ostalim područjima života, može se zaključiti da je diskriminacija prisutna u svim područjima života pa je i velika raznovrsnost u obraćanju pravobraniteljici povodom takvih oblika diskriminacije. Raznovrsnost obraćanja odnosi se na: osobe koje se obraćaju pravobraniteljici (pojedinci/pojedinke i grupe); oštećenu stranu (žene i muškarci kao pojedinci/pojedinke i grupe, osobe istospolne orijentacije); razloge obraćanja (pritužbe, traženje savjeta i odgovora, ukazivanje na diskriminaciju, davanje na znanje i dr.); počinitelje diskriminacije (tijela državne uprave, jedinice tijela lokalne i područne/regionalne samouprave i druga tijela s javnim ovlastima, zaposleni/e u tim tijelima i druge pravne i fizičke osobe); te područja života na kojima je prijavljena diskriminacija.

Više pritužbi se odnosilo na diskriminaciju na temelju spolne orijentacije, a kao podnositelji pritužbe pojavljuju se oštećeni pripadnici istospolne orijentacije, kao i udruge koje promiču prava seksualnih i rodni manjina. U tim slučajevima najčešće se ukazuje ili pritužuje na diskriminaciju prema osobama istospolne orijentacije, a kao karakteristični slučajevi mogu se izdvojiti: povreda prava na mirno uživanje vlasništva i drugih prava; povreda prava prigodom unajmljivanja hotelskih soba; povreda dostojanstva i čuvanja osobnih podataka osoba istospolne orijentacije prilikom poduzimanja potrebnih mjera od strane policije da se pronađu počinitelji kaznenih djela; uznemiravanje i nasilje prema osobama istospolne orijentacije i dr. U nekim slučajevima pravobraniteljica je dala preporuku nadležnim državnim tijelima da tijekom svojega postupanja u cilju pronalaženja počinitelja kaznenih djela prema navedenim osobama vode računa o nediskriminacijskom postupanju prema oštećenima i o zaštiti njihovih osobnih prava, a sve sukladno čl. 21. st. 1. Zakona o istospolnim zajednicama. U većini slučajeva su udruge koje se bave zaštitom prava istospolno usmjerenih osoba samo dostavljale pravobraniteljici na znanje što su same poduzele u slučajevima diskriminacije na temelju istospolne orijentacije.

Jedan dio pritužbi se odnosio na slučajeve u kojima se osobe na izdržavanju kazne zatvora (zatvorenici/ce) ili pritvorenici/ce pritužuju na uvjete pod kojima izvršavaju kaznu zatvora, odnosno na povredu njihovih prava (npr. smještaj neprimjeren ljudskom dostojanstvu i zdravstvenim standardima, obroci hrane koji nisu u skladu sa zdravstvenim standardima, nehuman postupak i tretman, nepružanje stručne pravne pomoći i pravnih sredstva za zaštitu njihovih prava i dr.). U takvim i sličnim slučajevima, gdje je pravobraniteljica zaključila da se ne radi o povredi načela ravnopravnosti spolova, odnosno diskriminaciji na temelju spola, predmete je prosljeđivala pučkom pravobranitelju.

Dio predmeta se odnosio na različite upite građana/građanki i pravnih osoba, te traženja pravnih savjeta iz različitih pravnih područja koja nisu u nadležnosti pravobraniteljice za ravnopravnost spolova.

**DIO ŠESTI - DONOŠENJE PLANOVA DJELOVANJA ZA PROMICANJE I
USPOSTAVLJANJE RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA, ZAŠTITA DOSTOJANSTVA
RADNIKA/CA**

Državna tijela, pravne osobe s javnim ovlastima, te pravne osobe u pretežitom vlasništvu države ili jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, bila su obvezna donijeti planove djelovanja za promicanje i uspostavljanje ravnopravnosti spolova u roku od godine dana od stupanja na snagu ZORS-a, odnosno do 30. srpnja 2004. godine (čl. 30. ZORS-a).

Planove djelovanja prethodno odobrava Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske te je zakonska obveza planove dostavljati tom uredu. Vrlo su česta bila obraćanja pravobraniteljici u kojima se traži stručna pomoć u izradi potrebnih analiza i traženih planova, te ih je pravobraniteljica upućivala na Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH kao stručnu službu za obavljanje poslova u vezi s ostvarivanjem ravnopravnosti spolova.

6.1. Državna tijela

Od 24 državna tijela (središnji državni uredi, državne upravne organizacije i ministarstva), u 2005. planove djelovanja donijela su 3 ministarstva.

Međutim, većina ministarstava i ostalih državnih tijela izvijestilo je pravobraniteljicu da je donošenje Plana djelovanja za promicanje i uspostavljanje ravnopravnosti spolova u završnoj fazi izrade. Naime, pojedina ministarstva imaju velik broj Uprava, a budući da je izrada planova djelovanja u njihovoj nadležnosti, radi se o složenoj analizi položaja žena i muškaraca, što koordinatori/ce za ravnopravnost spolova u državnim tijelima navode kao najčešći razlog kašnjenja u izradi planova.

6.1.1. OPIS SLUČAJA (PRS 06-01/04-02): Temeljem dobivene analize broja zaposlenih prema spolu i ustrojstvenim jedinicama, državno tijelo u 2005. godine odlučilo je proširiti analizu podacima o broju dužnosnika i službenika, zaposlenih osoba s invaliditetom i službenika/ca koji se upućuju na stručno usavršavanje, sve izraženo prema spolu. Do kraja 2005. godine navedeni podaci nisu u cijelosti bili prikupljeni zbog složenosti analize kao i dislociranosti ustrojstvenih jedinica državnog tijela te su se obvezali o analizi i donošenju plana djelovanja pravobraniteljicu izvijestiti naknadno. Riječ je o državnom tijelu u kojem ima 7.440 zaposlenih osoba.

6.2. Pravne osobe u pretežitom vlasništvu države i pravne osobe u pretežitom vlasništvu jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave

6.2.1. Predmeta prenesenih iz 2004. bilo je ukupno 1.634, od čega su se 83 predmeta odnosila na pravne osobe u vlasništvu države, a 1.551 predmet na pravne osobe u vlasništvu jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave.

U 2005. godini, od naprijed navedenih predmeta, riješeno je ukupno 873 (52 %). Imajući u vidu da pravobraniteljicu pravne osobe u većini slučajeva izvješćuju da su u završnoj fazi izrade planova, kao i činjenicu da planovi djelovanja neprestano stižu, za očekivati je da će u 2006. ti predmeti biti riješeni. Kad je riječ o trgovačkim društvima Grada Zagreba, kojih ima 24, pravobraniteljica je do sada u 22 slučaja (92%) utvrdila da su navedene pravne osobe donijele plan djelovanja i dostavile ga Vladinom Uredu za ravnopravnost spolova.

6.2.2. Da bi pravobraniteljica utvrdila koje su pravne osobe u većinskom vlasništvu jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave donijele planove djelovanja, obraćala se županijama, gradovima i općinama (2004. i 2005.) tražeći podatke o pravnim osobama u njihovom većinskom vlasništvu. Na ukupno 570 poslanih upita do 31. prosinca 2005. godine tražene podatke dostavilo je ukupno 544 (95,44 %) županija, gradova i općina.

Pravobraniteljici nisu odgovorile jedinice lokalne samouprave, i to ukupno 26 iz 6 županija.

Za navedene slučajeve pravobraniteljica je krajem 2005. godine zatražila provođenje nadzora od Središnjeg državnog ureda za upravu budući da se ni nakon više ponovljenih traženja nisu nikako očitovali.

6.2.3. Na temelju primljenih odgovora iz 2005. godine, pravobraniteljica je u 2005. godini tražila od **398** pravnih osoba informaciju o donošenju planova djelovanja i zaštiti dostojanstva radnika/ca šaljući

brojne pismene požurnice, a u slučaju neudovoljavanja i brojne telefonske upite, te ih je do 31. prosinca 2005. riješeno **198** (50 %).

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova je tijekom 2005. neposredno surađivala sa županijskim povjerenstvima za ravnopravnost spolova te se prikaz aktivnosti opisuje u integralnom tekstu ovog Izvješća.

DIO DEVETI - PODRUČJE OBRAZOVANJA

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova je tijekom godine 2005. pratila izmjene i promjene postojećih te donošenje novih zakona i drugih propisa, kao i ostala događanja i korake vezane za sustav odgoja, obrazovanja i znanosti, sve s ciljem praćenja promicanja načela ravnopravnosti spolova i ispunjavanja odgovarajućih obveza od strane ministarstva znanosti, obrazovanja i športa i drugih odgovornih tijela prema Zakonu o ravnopravnosti spolova i drugim propisima relevantnim za ravnopravnost spolova i odgojno-obrazovni sustav u cjelini.

Pritom je bila vođena i zaključnim komentarima UN-ovog Odbora za uklanjanje diskriminacije žena na 2. i 3. periodični izvještaj Republike Hrvatske o primjeni Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena od 28. siječnja 2005. godine, prema kojima se pod područja posebne zabrinutosti preporučuje „intenziviranje u naporima za uklanjanje rodni stereotipa te osnaživanje u uvođenju načela rodne ravnopravnosti u kurikulumu i školskim udžbenicima“, kao i „unapređivanje edukacije nastavnčkog osoblja o problematici rodne ravnopravnosti“.

Osim što je primijećeno da je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa prvi put tiskalo službeni dokument u kojem u cijelosti rabi rodno parne imenice (npr. učenici/e), suradnju s Ministarstvom pravobraniteljica ocjenjuje nezadovoljavajućom, ponajviše zbog nepravodobnih ili nepostojećih povratnih informacija na traženo i upozoravano u dopisima. Dodatno nezadovoljstvo iskazuje radi javno najavljenih promjena i pomaka resornoga ministarstva do kojih nije došlo tijekom ove izvještajne godine, a koje bi se mogle odnositi i na promicanje spolne ravnopravnosti.

Najavljivani su zakoni i drugi propisi koji bi jamčili neophodne promjene i europske standarde, između ostaloga opći obrazovni zakon, pedagoški standard, nacionalni kurikulum. Konačni pregled pokazuje da navedeni propisi nisu doneseni, a oni koji jesu doneseni ili predloženi tijekom godine 2005. (primjerice Prijedlog izmjena i dopuna Zakona o udžbenicima za osnovne i srednje škole, Prijedlog izmjena i dopuna Pravilnika o načinu praćenja i ocjenjivanja učenika u osnovnoj i srednjoj školi, Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o osnovnom školstvu, Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o srednjem školstvu, Plan razvoja sustava odgoja i obrazovanja 2005. - 2010.), nisu ponudili nikakav pomak gledano u okvirima djelokruga pravobraniteljičinog rada.

Što se tiče visokoga školstva, Nacionalna politika za promicanje ravnopravnosti spolova 2001. - 2005. predviđjela je uvođenje ženskih/rodni studija na fakultete. To nije ostvareno te tako naš visokoškolski sustav i nakon verificiranja Bolonjskom procesu prilagođeni sveučilišni studija još uvijek ne nudi niti preddiplomski, niti diplomski, niti poslijediplomski studij o rodnoj i/ili ženskoj tematici, odnosno studij koji bi proučavao rodne i ženske studije, ženska ljudska prava i sve druge sadržaje relevantne za ravnopravnost spolova (koji se, istina, proučavaju pri Centru za ženske studije u Zagrebu, ali izvaninstitucionalno i neverificirano od nadležnoga ministarstva), a koji su posljednjih trideset godina postali akademska disciplina na svim prestižnim sveučilištima u svijetu. To što se trenutno na hrvatskim sveučilištima može slušati nekoliko kolegija koji promiču ravnopravnost spolova na različitim fakultetima/odsjecima, nije dostatno.

Čini se da se ne prepoznaje važnost ravnopravnosti spolova ni na jednoj obrazovnoj razini te da je ono što se nudi samo rezultat individualnih napora i entuzijazma nezavisnih institucija koje se još uvijek, čak i kad su međunarodno priznate, moraju dokazivati. Jednako tako, zbog nepostojanja sustavne i stalne evaluacije odgojno-obrazovnih institucija i njihovog stručnog kadra, nema uvida u napore i rezultate koje pojedini vrtići, škole i stručnjaci/stručnjakinje ulažu i postižu u rodnom senzibiliziranju.

Sve to ne čudi kad se niti u Planu razvoja sustava odgoja i obrazovanja 2005. - 2010. ravnopravnost spolova ne spominje ni kao cilj ni kao prioritet, a statistika koja se navodi (podaci o završetku

školovanja, omjer upisa, mladi koji rano napuste školovanje, postignuća, odgajateljski i učiteljski kadar (i dr.) uopće nije rodno prikazana pa je upitna valjanost i svrhovitost takvoga navođenja.

Valja reći kako su statistički pokazatelji značajni za ravnopravnost spolova i mogu točno pokazati kritična mjesta i potrebe; na primjer, unutar visokog obrazovanja na nižim razinama stručnosti nalazi se više žena, dok se njihov udio smanjuje u rangu redovitih profesora/ica te imamo 45% asistentica, 35% docentica, a svega 19% redovitih profesorica (prema Koludrović, 2003.), što je opet znakovito jer su generalno učiteljska zanimanja feminizirana pa je odnos broja zaposlenih žena u takvim zanimanjima prema broju zaposlenih muškaraca 74%:26% (prema dokumentu Razvoj modela cjeloživotnog obrazovanja učitelja i profesora, IDIZ-CIRO 2004.). U kontekstu statističkih pokazatelja treba naglasiti kako se vrlo rijetko ili nikako ne uspoređuje uspjeh u učenju i školskim/studentским postignućima prema spolu, što bi moglo pokazati kako su učenice/studentice uspješnije, ali da kasnije teže dobivaju posao, manje su plaćene i da ih je znatno manje na rukovodećim i odgovornim pozicijama, odnosno puno teže napreduju. Također možemo govoriti i o neravnopravnom odnosu prema muškoj školskoj populaciji uzmemo li u obzir već spomenuto feminiziranje učiteljskih zanimanja, jer stručnjaci upozoravaju da to može dovesti do socijalizacijskih posljedica radi važnosti muških modela za učenje u dječaka i adolescenata.

Stoga je i dalje potrebno: sustavno uklanjati spolne stereotipe iz cjelokupnog sustava obrazovanja; revidirati postojeće te uvoditi nove sadržaje u programima, uvoditi metodičke, didaktičke, pedagoške i organizacijske inovacije sukladne načelima ravnopravnosti spolova; ustrajati na uvođenju zasebnog spolnog odgoja i obrazovanja u odgojno-obrazovni sustav; uvoditi načelo ravnopravnosti spolova kao kriterij pri prosudbi, vrednovanju i donošenju bilo kojeg programa svih obrazovnih razina (pedagoških, nastavnih, studijskih, cjeloživotnih); osmišljavati i odobravati odgovarajuće studijske programe koji bi osposobili akademski kadar za ravnopravnost spolova; organizirati odgovarajuće stručno usavršavanje i osposobljavanje svih u sustavu obrazovanja (osobito odgajateljskog, učiteljskog, profesorskog i predavačkog osoblja) i svih odgovornih za objavljivanje školskih udžbenika; uvoditi jezične standarde sukladne načelima ravnopravnosti spolova za sadržaje svjedodžbi, certifikata, diploma i sl., osobito u navođenju muškog i ženskog roda imenica za status, zanimanje, struku i stručnu spremu, naziv radnog mjesta i srodno nazivlje; posebnu brigu voditi o obrazovanju ženske djece i žena pripadnica marginaliziranih skupina društva (djevojčice s posebnim potrebama, žene s invaliditetom, žene pripadnice nacionalnih manjina, žene u socijalno depriviranim područjima); voditi rodnu statistiku vezanu za odgoj i obrazovanje (prikupljati i obrađivati podatke o uključenosti u bilo koji stupanj obrazovanja te obrazovna postignuća, profesionalna postignuća i status žena u sustavu obrazovanja); raditi na verificiranju i licenciranju odgovarajućih neformalnih programa obrazovanja za potrebe usavršavanja i osposobljavanja iz područja ravnopravnosti spolova; uvoditi programe cjeloživotnog obrazovanja i stručnog usavršavanja i osposobljavanja iz područja ravnopravnosti spolova za sve državne i javne službe.²

9.1. ANALIZA POJEDINAČNIH SLUČAJEVA

Analizirani su slijedeći pojedinačni slučajevi iz područja obrazovanja čiji se cjeloviti prikaz nalazi u integralnom Izvješću: 9.1.1. Program cjelovitog spolnog odgoja Teen STAR (PRS 02-02/04-03), 9.1.3. Prijedlog zakona o udžbenicima za osnovnu i srednju školu (PRS 02-06/05-03, 12-03/05-99), i ostali.

9.2. ROMI/ROMKINJE I OBRAZOVANJE

Sukladno međunarodnim i nacionalnim preporukama za osiguravanje jednakih obrazovnih mogućnosti za djevojčice i dječake, eliminaciji spolnog dispariteta u osnovnom i srednjem obrazovanju, posvećivanju ženama pripadnicama nacionalnih manjina i onima iz socijalno ugroženih sredina, njihovoj zaštiti i obrazovanju te podizanju njihove svijesti o ravnopravnosti spolova, a što je dodatno dobilo na značaju donošenjem Vladinog akcijskog plana *Desetljeće za uključivanje Roma 2005.* -

² Sve navedeno bi zajednički trebali/e odraditi: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa; Zavod za školstvo RH; Rektorski zbor visokih učilišta; Nacionalno vijeće za visoko obrazovanje; Nacionalno vijeće za znanost; Agencija za znanost i visoko obrazovanje; Centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja; Centar za istraživanje, izobrazbu i dokumentaciju u obrazovanju za ljudska prava i demokratsko građanstvo; nevladine organizacije i druge odgovarajuće nezavisne institucije i stručnjaci/stručnjakinje; Ured za ravnopravnost spolova; Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova; Središnji državni ured za upravu.

2015., dio aktivnosti pravobraniteljice za ravnopravnost spolova u 2005. godini odnosio se na navedeno.

Prema Zaključnim preporukama Odbora za uklanjanje diskriminacije žena o primjeni Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena – CEDAW (koje se odnose na podneseno drugo i treće periodično izvješće Republike Hrvatske CEDAW/C/CRO/2-3 od 18. siječnja 2005. g.), Odbor u 29. i 30. točki pod 'Najvažnijim područjima zabrinutosti' naglašava svoju zabrinutost radi marginaliziranog i osjetljivog položaja Romkinja, osobito glede obrazovanja, zapošljavanja, zdravlja i sudjelovanja u javnom životu i odlučivanju, kao i pri stjecanju prava na državljanstvo, sukladno čl. 9 Konvencije. **Odbor stoga zahtijeva od države da poduzme učinkovite mjere za uklanjanje diskriminacije prema Romkinjama, i u društvu u cjelini i unutar njihovih zajednica**, te da unaprijedi poštovanje njihovih ljudskih prava kroz učinkovite i proaktivne mjere. Također, Odbor je zatražio da sljedeće periodično izvješće obuhvati i „cjelovit prikaz situacije romskih žena i djevojčica, uključujući statistiku prikazanu po spolu, a vezano za njihove mogućnosti obrazovanja i postignuća, pristup zapošljavanju i zdravstvenim i socijalnim uslugama, sudjelovanje u javnom životu i odlučivanju, napose s obzirom na propise koji se izravno odnose na njih“.

Stanje obrazovanja (uključenost u sustav, uspješnost, napuštanje i dr.) romske populacije teško je pratiti jer se takvi podaci statistički ne prikupljaju. Državni zavod za statistiku ne prikuplja podatke prema narodnosti učenika za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje, a budući da su Romi premala skupina za procjenu iz uzorka, ne mogu se dati ni podaci o neformalnom obrazovanju odraslih. Podaci o dječjim vrtićima i školama na jezicima i pismu nacionalnih manjina govore o dva dječja vrtića u kojima se program izvodi na hrvatskom i romskom jeziku (ukupno 86 djece, od toga 42 djevojčice). Svega jedan student i jedna studentica romske nacionalnosti evidentirani su kao upisani u ak. god. 2005./2006. (na Fakultetu političkih znanosti, odnosno Učiteljskoj akademiji).

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa dostavilo je podatke o školovanju Romkinja u Međimurskoj i Varaždinskoj županiji, u kojima se školuje najviše romske djece, kao ogledni primjer, uz napomenu da se djeca u drugim krajevima Hrvatske školuju integrirano pa je teško dati potpune podatke, dok se djeca u gradovima ne deklariraju tako. Imaju uvid i u podatke o srednjoškolcima/kama koji se upisuju posredstvom Ministarstva (oko 30 učenica stipendistica, pretpostavljaju da ih je i više uključeno u obrazovanje; najčešće biraju ekonomska zanimanja, trgovački smjer, frizerstvo i ugostiteljstvo), kao i o studentima/cama koje stipendiraju jer se oni zbog stipendije deklariraju kao pripadnici romske manjine (među njima je 20 studentica i uglavnom su upisane na učiteljske akademije za zanimanje odgajateljice; ni jedna još nije završila studij u ove četiri godine od kada ih se stipendira). Ministarstvo navodi i podatke o 19 romskih pomagača, od kojih su 4 žene, 3 sa srednjom stručnom spremom, a jedna se školuje za odgajateljicu, kao i podatke o 4 Romkinje predsjednice udruga žena Romkinja, od kojih su 3 sa srednjom stručnom spremom.

MZOŠ napominje kako je najveći problem školovanje u prva četiri razreda osnovne škole, kad romska djeca najčešće ponavljaju po dva razreda. Učenice uglavnom napuštaju školu nakon petog razreda. Uspjeh je u prosjeku dovoljan i vrlo mali broj učenica završi osnovnu školu s dobrim ili vrlo dobrim uspjehom (u srednje škole i na fakultete se upisuju slijedom preferencijalnih kvota, u skladu s odgovarajućim nacionalnim programima). Na primjeru OŠ Mala Subotica vidi se da je u predškolu uključena 21 učenica, od 1. do 4. razreda školu pohađa 48, a od 5. do 8. razreda ni jedna učenica. Slično je i u OŠ Petrijanec gdje od 1. do 4. razreda ima 58, a od 5. do 8. razreda 15 učenica, od čega su samo 3 u 8. razredu. Također, podaci o Međimurskoj i Varaždinskoj županiji govore o 87 djece uključene u predškolski odgoj, o 344 učenice od 1. do 4. razreda i 89 učenica od 5. do 8. razreda, sa samo 11 učenica u 8. razredu.

Navedeno potvrđuje tvrdnje o nepovoljnom statusu romskih djevojčica i o njihovom ranom napuštanju redovnog školovanja, s naznakama preranog odrastanja i, pretpostavka je, zamjenom školskih s obiteljskim dužnostima, odnosno preranim zasnivanjem vlastite obitelji. Sve to ukazuje na potrebu aktivnijeg angažiranja odgovornih za odgoj i obrazovanje, ali i same romske zajednice i društva u cjelini glede osvješćivanja ravnopravnosti spolova i važnosti obrazovanja u životu pripadnika ove manjine.

DIO DESETI - PROJEKT RODNA PERSPEKTIVA U JAVNOJ I SLUŽBENOJ KOMUNIKACIJI

Projektom *Rodna perspektiva u javnoj i službenoj komunikaciji* željela se otvoriti javna rasprava o postojećoj jezičnoj normi iz perspektive ustavnosti i zakonitosti, a zamišljen je kao komparativna analiza pravne i sociolingvističke prakse te opravdanosti uvođenja rodno osjetljivog jezika kao norme. Dosadašnje pravobraniteljičino iskustvo s uvođenjem rodno osviještene perspektive u jezični standard ukazuje na nepostojanje jasnih standarda i politika primjene jezika u službenim nacionalnim dokumentima, a slijedom toga i u javnom komuniciranju. Namjera je projekta istražiti je li navedena uporaba jezika diskriminatorna i u suprotnosti s ustavnim načelima o ravnopravnosti spolova, s duhom Zakona o ravnopravnosti spolova, kao i s međunarodnim konvencijama i standardima koje je Republika Hrvatska usvojila (Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena, Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju i dr.). Također se želi našu jezičnu praksu u javnoj i službenoj komunikaciji usporediti s jezičnim standardima onih europskih jezika koji također poznaju gramatičku kategoriju roda (primjerice njemački), za što je honorarno angažirana stručnjakinja.

Zauzeto je stajalište iz perspektive ravnopravnosti spolova prema kojemu rodno neosviještena upotreba jezika u zakonima i drugim propisima perpetuira patrijarhalne kodove u društvu na simboličnoj razini (jezični seksizam), ali i diskriminaciju žena u društvenoj stvarnosti. Konačno, time se otvara prostor za moguću izravnu diskriminaciju određenu stavkom 1. članka 7. Zakona o ravnopravnosti spolova.

Primijećeno je da su se mediji i šira javnost senzibilizirali na uporabu imenica ženskog roda za nositeljice određenih zanimanja te nam više nisu strane školske pedagoginje niti časnice vojske, ženska prezimena se ne rabe u patronimičkom obliku, a u novoobjavljenim školskim udžbenicima postavljaju se pitanja: „Kako se zove tvoja učiteljica/učitelj?“ ili „Što si tada učinio/učinila?“. Stoga, ako je nešto ušlo u svakodnevnu jezičnu uporabu i postalo neverificirani standard, postavlja se pitanje je li opravdano uvođenje takve prakse u zakonske standarde.

Okrugli stol *Rodna perspektiva u javnoj i službenoj komunikaciji*

S namjerom da se ovoj problematici pristupi multidisciplinarno i sa što više relevantnih podataka i stručnih mišljenja, u okviru projekta je u studenome održan istoimeni cjelodnevni okrugli stol.

U prvom dijelu okruglog stola govorilo se o sociolingvističkim i psiholingvističkim mogućnostima uvođenja rodno senzibilnog jezika. Okrugli stol je započeo uvodnim izlaganjem prof. dr. sc. Zrinjke Glovacki Bernardi, redovite profesorice na Katedri za njemački jezik Filozofskog fakulteta u Zagrebu, koja je ilustrirala rodnu ravnopravnost u njemačkom jeziku koji je pritom uspio biti i jezično ekonomičan te tako danas poznaje nekoliko načina za izbjegavanje jezične diskriminacije: paralelno navođenje obaju oblika za imenicu, dakle i u muškom i u ženskom rodu; dvostruku množinu, kad se u jednoj riječi navodi oblik i za muški i za ženski rod, uz pisanje velikog slova u dijelu riječi gdje počinje nastavak za drugi rod; te uvođenje neutralne riječi „osoba“ (što, usput, ne bi bilo dobro rješenje u hrvatskom jeziku zbog negativnih konotacija koje ta riječ ima u našem jeziku). Spomenula je i provođenje jezičnih eksperimenata feminističkih lingvistkinja u Njemačkoj; rezultati su pokazali da jezični oblik izravno utječe na predodžbu kod slušatelja/ice, odnosno da muški gramatički oblik izaziva asocijaciju, sasvim konkretnu, muške osobe. Stoga, jezična formulacija može izravno uvjetovati stvarnu diskriminaciju, što je slučaj s oglašavanjem za radna mjesta ili primjerom „studenta koji ima pravo mirovanja obveza studenta za vrijeme trudnoće“ u našem Zakonu o visokom obrazovanju. Naglasila je također kako je dosljedno korištenje odgovarajućih naziva za žene u hrvatskom jeziku važno radi promjene strukture svijesti u nas, odnosno da bi se izbjeglo nanošenje nepravde prema ženama.

Prof. dr. sc. Nenad Mišćević, filozof, redoviti profesor na sveučilištima u Rijeci i Mariboru koji se bavi i filozofijom jezika, govorio je o kodiranosti spola u jeziku, odnosno o tome da gramatički rod nije neutralan, te da obilježava rodne uloge spola. Utoliko jezik pokazuje diskriminaciju u realnosti, iskrivljuje sliku realnosti i podržava stereotipe. Riječ je o konvencionalnoj implikaturi koja je dio značenja i prema kojoj „jezik doista kao dio semantike riječi kodira spol“ i „onda imamo situaciju u

kojoj sama semantika, bilo gramatikalizirana, bilo pragmatizirana, sugerira krive, loše, grozne stvari koje ne možeš tek tako pobrisati“. Napomenuo je kako je to teško objasniti onima koji nisu jezični stručnjaci i zaključio kako „nešto bitno treba promijeniti“.

Prof. dr. sc. Melita Kovačević, voditeljica Laboratorija za psiholingvistička istraživanja, predavačica na Odsjeku za logopediju Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta i voditeljica poslijediplomskog studija Jezična komunikacija i kognitivna neuroznanost zagrebačkog Sveučilišta, izlagala je na temu *Uporaba generičkog roda u javnoj komunikaciji iz psiholingvističke perspektive*. Počela je od teze da „sve što jezično realiziramo, bez obzira je li riječ o pisanoj ili govorenoj riječi, na neki je način povezano s našim kognitivnim procesima, odnosno s time kako mi stvarnost doživljavamo i kako se prema toj stvarnosti postavljamo“. Pozvavši se na prekretničku knjigu Robin Lakoff iz 1975., govorila je o načinu usvajanja govora kod djece i razlikama koje nastaju u govoru dječaka i djevojčica zbog različito konstruiranog konteksta i stoga što im se odrasli različito i obraćaju. Objasnjavala je učinak tog procesa na usvajanje rodničkih uloga u stvarnom životu, kao i o utjecaju kulturnih i odgojnih sredstava, slikovnica i bajki na ravnopravnost, ilustriravši žensku ulogu ironično riječima „od Pepeljuge do čistačice“.

O tvorbenom, odnosno jezičnom aspektu ove problematike prvo je govorio akademik Stjepan Babić, umirovljeni redoviti profesor Filozofskog fakulteta u Zagrebu koji se bavi prvenstveno problematikom suvremenoga hrvatskoga književnoga jezika, osobito tvorbom riječi. U svom se izlaganju, naslovljenom *Hrvatski jezik, zakonodavstvo i ravnopravnost spolova*, držao tradicionalne jezikoslovne teze da gramatički rod nema veze sa stvarnim spolom, te naglasio da on kao jezikoslovac podržava mocijsku tvorbu, odnosno uporabu parnih imenica (*nomina motta*), što tvorba hrvatskoga jezika omogućuje. Naglasio je kako jezik teži sustavu pa tako i naš jezik teži da se ženske osobe označe parnom imenicom koja označuje ženske osobe, te da je to u jeziku prevladalo pa imamo situaciju u kojoj više nije sporno hoće li se oblikovati ženski oblik nego kakav će biti taj ženski oblik riječi. Pritom je spomenuo da je prevladala tvorba ženskim imenicama na –inja pa se primjerice govori *pedagoginja* i vrlo rijetko *pedagogica*. Napomenuo da je odluka Ustavnog suda o nepriznavanju uporabe oba roda na kandidacijskim listama (za *kandidat - kandidatkinja*) bila kriva, te podržava usustavljanje parnih imenica (uporabu oba roda) jer jezik tome teži i to zahtijeva, vodeći istodobno brigu i o prirodi jezika i o ravnopravnosti.

Prof. dr. sc. Marija Maja Bratanić, anglistkinja i romanistkinja, urednica hrvatskog izdanja EUROLOC-a, pojmovnika Ureda za službene publikacije Europske unije, složila se da je primjerice generička upotreba zamjenice *on* ili imenice *čovjek* za oba spola samo uvjetno seksizam jer je to pitanje duboko u jezičnom sustavu, ali je, navodeći primjere iz rječnika (osobito ukazujući na jezični opis, dakle pristup leksikografa), pokazala kako jezična diskriminacija dovedena do krajnosti dovodi i do diskriminacije i u uporabnom jeziku i konceptima (primjerice, riječ *profesionalac* ne postoji u ženskoj inačici, ali se značenje u rječniku objašnjava isključivo kao *prostitutka*; nijedan hrvatski rječnik zamjenicu *ona* ne donosi kao zasebnu natuknicu; *žena* se u rječnicima definira primarno u opreci prema muškarcu i dr.). Navodila je i neke rezultate istraživanja o mišljenju javnosti glede navođenja roda u oglasima za zapošljavanje, prema kojima se svega 12% muškaraca i samo 2% žena složilo s tvrdnjom da treba navoditi samo oblik za muški rod, te se 70% ispitanika/ca, od toga 77% žena, složilo da se u nomenklaturi zanimanja treba navesti i muški i ženski rod, što je vrlo ilustrativno.

Slijedila su izlaganja o rodnoj problematici u književnoj, prevoditeljskoj i medijskoj jezičnoj praksi. Talijanistkinja i anglistkinja dr. sc. Iva Grgić, lektorica na Odsjeku za talijanistiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu, predavačica na Filozofskom fakultetu u Zadru, prevoditeljica i predsjednica Društva hrvatskih književnih prevoditelja i predavačica na Ženskim studijima, govorila je o *Rodnim stereotipima u procesu (prijevodne) komunikacije*. Slikovito je prezentirala neke primjere „prevoditeljskih muka“ kad je riječ o rodu i spolu, dala neke komparativne jezične analize, te ukazala na težinu koju stereotipi koji se kodiraju u jeziku dobivaju, to jest kako se i same žene ponekad odupiru navođenju svojih funkcija i uloga u ženskom rodu, „manje vrijednom“. Spomenula je europsku tendenciju ukidanja diskriminirajuće opozicije *gospođa – gospođica* (njemački i angloamerički primjer) i nesnalaženje naših prevoditelja/ica koji će englesko *Ms* prevesti s *gospođica*, ne shvaćajući da je takvim jezičnim praksama cilj bio upravo izbjeći to „manje vrijedno“ etiketiranje.

Boris Beck, novinar i književni kritičar, urednik u Nacionalu, dugogodišnji urednik i suradnik Zareza i drugih časopisa, svoje je izlaganje naslovio *Cognomen est omen – muškarci imaju prezimena, a žene samo imena*, a govorio je o jezičnim teškoćama i mogućnostima uspostave ravnopravnosti spolova, napose pri imenovanju i obraćanju, s primjerima iz pisanih medija (gdje žena rijetko kad ima puno ime i prezime). Tako će u ženskim časopisima žene biti predstavljene samo imenima, a puno ime i prezime „zavrijedit“ će eventualno visokopozicionirane žene dok ih se spominje u poslovnom kontekstu dnevnih novina. U pravilu, što su časopis ili dnevna novina profesionalniji, to je rodno osvješteniji njihov jezik, iako će i u Vjesniku zanemariti prezime žene ako je ona „samo“ gospođa Zdenka koja prodaje vrhnje na tržnici. Primijetio je također da žene koje se prikazuju bez odjeće uvijek imaju samo imena, a da žene koje se iznenada pojave na nekoj slici u pratnji „poznatih“ osoba postaju bezimene (primjerice: „Dario Kutle i Tvrtko Močibob s djevojkom“).

Izlagatelja posebno zabrinjavaju ženska prezimena koja se ne sklanjaju te pisana bez imena gube svoj stvarni rod; kao nesklonjiva imenica, ženska prezimena su jezična anomalija te je prirodno što se u slučaju kosog padeža radije poseže za imenom. Tako ženska prezimena ne mogu u tekst ići sama jer nisu sklonjiva, osim ako ne završavaju na –a (Večerina, Zagorka, Orleanska), a dodatni problemi nastaju pri tvorbi posvojnih pridjeva (primjerice, rabi se Butleričin, što uopće nije tvorba od Butler već od Butlerica). Naglasio je da bi trebalo iskoristiti potencije jezika kako bi se ispunila „društvena želja za ravnopravnošću spolova kojoj jezik trenutno ne može posve udovoljiti“.

Sljedeći blok odnosio se na legitimnost uvođenja rodne perspektive u javnu i službenu komunikaciju. Prof. dr.sc. Siniša Rodin s Katedre europskog javnog prava i Poslijediplomskog studija iz europskog prava Pravnog fakulteta u Zagrebu izlagao je na temu *Sudska politika i rodna jednakost u Hrvatskoj – što nam poručuju sudovi?*. Govorio je o porukama koje sudovi šalju presudama i svojim načinom komuniciranja s javnošću (neobjavljivanje i neobrazlaganje presuda) s obzirom na ravnopravnost spolova, te kakve slike takva sudska praksa stvara o muškarcima i ženama, osvrnuvši se na različito tretiranje muškaraca i žena u osudama.

Slijedilo je izlaganje mr. sc. Gorana Selanca, također s Katedre za europsko javno pravo, pod naslovom *Spolna jednakost i rodna određenost hrvatskog zakonodavstva*. Govorio je o rodnim pravima kao pravima pojedinaca/pojedinki, odgovornosti pojedinaca/pojedinki za zaštitu istih te institucionalnim preprekama zaštiti tih prava, kao i o rodnoj određenosti zakonodavstva jezikom te perpetuiranju stereotipa o spolovima. Naglasio je da jezik zakona nedvojbeno šalje određene poruke i da one nisu neutralne već su vrijednosne i rodno obojene. Ukazao je na nedosljednosti i naveo primjer iz Zakona o radu koji dosljedno rabi riječ *radnik*, a „mi bismo sad trebali pretpostaviti da je to neutralna riječ koja obuhvaća muškarce jednako kao i žene“. No, istodobno, na nekim mjestima u istom zakonu, za specifične se poslove rabi isključivo ženski rod; dakle, kad piše *spremačica*, trebao bi i ovaj izraz biti neutralan i obuhvaćati i muškarce i žene. Glede čvrstih osnova na temelju kojih bi zakonodavac imao obvezu brinuti o rodnoj ravnopravnosti kad piše zakone, Selanec je spomenuo da nema nikakve čvrste osnove za to u Zakonu o ravnopravnosti spolova i naglasio ustavnu utemeljenost za to. Pritom je, s obzirom na dosadašnje odluke našeg Ustavnog suda (primjerice povodom žalbe Z. J. iz Rijeke protiv rješenja nadležnog izbornog povjerenstva da ne bude navedena kao *nositeljica liste*), izrazio svoj pesimizam i zaključak da ćemo podršku morati tražiti u eurointegracijskim obvezama na „gender mainstreaming“ ili osvijestenu rodnu politiku.

U popratnoj raspravi je profesorica Vera Jelčić, pročelnica Katedre radnog i socijalnog prava Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, rekla kako je pravno, *de iure* često diskriminiran muškarac iako je jezično gledajući diskriminirana žena. Naglasila je da do jezične diskriminacije u radnom zakonodavstvu dolazi „ne zbog nedostatnog poznavanja značaja hrvatskog jezika, nego i zbog mnemotehničkih problema, odnosno nedostatnog poznavanja tehnike pisanja zakonskih tekstova“, te ukazala na potrebu izmjene zakona u dijelovima kad se spominju prava koja su zakonom utvrđena a koja ostvaruje majka (priznaju se majci), da se ista priznaju i ocu.

Okrugli stol je završio blokom izlaganja u kojem se govorilo o dosadašnjoj praksi, iskustvima i strategijama za budućnost iz perspektive predstavnica državnih tijela i predstavnica ženskih udruga. Saborska zastupnica i predsjednica Odbora za ravnopravnost spolova Gordana Sobol je, između ostaloga, iznijela svoje mišljenje da „na kraju odluku o svemu ovome o čemu smo danas govorili

donosi politika, odnosno politička opcija na vlasti, kao i koja će biti sutra na vlasti, a donosi je politika u zakonodavnoj instituciji, a to je parlament“. Iznosila je svoja negativna iskustva kod traženja uvođenja rodno osviještenog nazivlja tumačeći ih neznanjem u državnoj upravi i društvu u cjelini, ilustrirajući to i primjerima seksističkog govora u Saboru. Naglasila je kako bi „jedna jedina rečenica koja bi trebala stajati u Poslovniku Sabora vjerojatno riješila čitav problem, a to je rečenica u kojoj bi pisalo da se svi doneseni podzakonski akti, uredbe, naputci itd., trebaju prilagoditi muškom/ženskom rodu.“

Mr. sc. Helena Štimac Radin, predstojnica Ureda za ravnopravnost spolova Vlade RH, je u početku ilustrirala ovu problematiku svojim osobnim iskustvom kad je kao glavna tajnica stranke često krivo citirana kao *tajnica*. Zahvalivši na pozivu, rekla je kako je riječ o izuzetno zanimljivoj i aktualnoj temi te je u tom kontekstu spomenula svoju dobru suradnju sa zamjenikom državnog tajnika Središnjeg državnog ureda za upravu Zoranom Pičuljanom i najavila značajnu novost da će vlada donijeti Uredbu o klasifikaciji radnih mjesta državnih službenika i namještenika i po prvi put regulirati da se u nazivlju državnih službenika upotrebljava i ženski i muški rod.

Bojana Genov, koordinatorica Ženske mreže Hrvatske, stavila je naglasak na Nacionalnu klasifikaciju zanimanja kao „jedan krajnje diskriminirajući dokument u kojem, suprotno očekivanju, sva zanimanja nisu pobrojana u tom neutralnom muškom rodu“, odnosno, u ženskom se rodu navode samo zanimanja skupina „medicinske sestre“, „primalje“, „tajnice“, „zrakoplovne domaćice“, „brodski poslužitelji“, „domaćice i srodna zanimanja“, „šivači“, „vezilje i srodna zanimanja“, „kućne pomoćnice“, „pralje“ i „glačarice“. Bojana Genov smatra da je riječ o društvenoj predrasudi prema kojoj su neka zanimanja predodređena za ženu, rezervirana za nju, da je ona biološki za njih spremnija. Zaključila je kako bi ovaj dokument trebalo hitno izmijeniti („pa makar sve pisalo u muškom rodu“), a inicijativu za to bi trebali poduzeti pravobraniteljica za ravnopravnost spolova i Ured za ravnopravnost spolova uz punu podršku jezične znanosti i pravnih stručnjaka.

U završnoj raspravi čuli smo Damira Kaloderu, lingvistica s Filozofskog fakulteta u Zagrebu, koji je naglasio kako je notorno da su jezične promjene pod utjecajem društvenih, ali da isto tako „jezik utječe na društvo, društvenu svijest, na društveni boljitak (u ovom slučaju žena), a logično je da su tu uključene i ostale manjinske grupe: seksualne, invalidne itd.“. Naglasio je važnost osvješćivanja, jer da „promjenama u jeziku osvješćujemo ljude za neke nepravедnosti, da tako kažemo, koje su ukotvljene u jezik milenijima“. Dugogodišnja ženska aktivistkinja, lingvistkinja po struci, Aida Bagić, uključila se u raspravu primjedbom kako treba paziti da se pri propisivanju nazivlja zanimanja u muškom i ženskom rodu ne pogube neka tradicionalna ženska zanimanja, odnosno njihovi nazivi (primjerice da se *medicinske sestre* i pojam sestrinstva ne pogubi u *tehničarima* i *tehničarkama*). Prof. dr. sc. Zrinjka Glovacki Bernardi je dodala kako promjene u jeziku o kojima govorimo nisu promjene u sustavu, nego promjene u uporabi. Rekla je kako smo prije jednog desetljeća bez problema prešli s „drugarica“ na „gospođa“ te to nisu stvari koje su neizvedive, ali da je važno svakome zajamčiti mogućnost izbora koja sada ne postoji.

Rad i aktivnosti na projektu *Rodna perspektiva u javnoj i službenoj komunikaciji* nastavit će se i tijekom 2006. godine.

DIO JEDANAESTI - IZBORI ZA ČLANOVE PREDSTAVNIČKIH TIJELA JEDINICA LOKALNE I PODRUČNE (REGIONALNE) SAMOUPRAVE (15. svibnja 2005.)

Izbori³ za članove/članice predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave održani su 15. svibnja 2005. godine. Pravobraniteljica je pratila izbore vezano za promicanje *načela ravnopravnosti spolova* kao temeljne vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske, i to zbog sljedećih zakonskih odredbi:

³ Dana 7. travnja 2005. godine Vlada Republike Hrvatske donijela je Odluku o raspisivanju izbora za članove/članice predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave (Narodne novine 46/05.)

- Prema čl. 15. st. 3. *Zakona o izboru članova predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave*⁴, prilikom sastavljanja liste predlagatelj je dužan voditi računa o načelu ravnopravnosti spolova;

- Prema čl. 15. ZORS-a političke stranke koje su upisane u registar političkih stranaka usvajaju svake četiri godine plan djelovanja o pitanju uravnotežene zastupljenosti žena i muškaraca i, u skladu s njim, određuju metode za promicanje uravnoteženije zastupljenosti žena i muškaraca u tijelima stranke, na popisima kandidata/kandidatkinja za izbore u Hrvatski sabor i u tijelima jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave;

- Prema Nacionalnoj politici za promicanje ravnopravnosti spolova i Programu provedbe Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova od 2001. do 2005. godine⁵, trebalo bi promicati povećanje broja žena na svim razinama političkog odlučivanja (područje o ženskim ljudskim pravima i ženama na položajima moći i odlučivanja).

Prema obavijesti⁶ Središnjeg državnog ureda, Državno izborno povjerenstvo je, zajedno s drugim tijelima za provedbu izbora, provelo izbore u 570 izbornih jedinica za izbor 8.456 članova/članica njihovih predstavničkih tijela. Izbori su praćeni⁷ u vremenu od raspisivanja izbora do konstituiranja predstavničkih tijela: prikupljanjem i analizom kandidacijskih listi prema spolu, prikupljanjem i analizom izbornih rezultata prema spolu, prikupljanjem podataka i analizom sastava predstavničkih tijela nakon konstituiranja prema spolu.

11.1. KANDIDIRANJE Pravobraniteljica je analizirala sve pravovaljane predložene kandidacijske liste (dalje: liste) za izbor članova/članica predstavničkih tijela.

Prijedlozi lista zaprimljeni su u nadležnim izbornim povjerenstvima jedinica za čije se predstavničko tijelo izbori provode⁸. **Pravobraniteljica se pojedinačno obratila svakom izbornom povjerenstvu i zatražila liste za izbor članova/članica predstavničkih tijela koje su objavljene temeljem pravovaljanih prijedloga političkih stranaka i birača. Riječ je o 20 Županijskih izbornih povjerenstava, 123 gradska izborna povjerenstva, 426 općinskih izbornih povjerenstava i gradskom izbornom povjerenstvu Grada Zagreba.**

Prikupljanje podataka u ovoj fazi praćenja izbora moralo je teći u rokovima u kojima se temeljem zakona provode izbori te je uložen veliki napor od strane Ureda pravobraniteljice, kao i od članova/članica nadležnih izbornih povjerenstava.

Naime, Državno izborno povjerenstvo je dana 8. travnja 2005. godine propisalo Obvezatne upute broj LS-II o redosljedju izbornih radnji i tijeku rokova po Zakonu o izboru članova predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave temeljem kojih su rokovi počeli teći od dana 10. travnja 2005. godine od 00:00 sati do 16. svibnja 2005. godine do 19:00 sati. U tom roku svako je nadležno izborno povjerenstvo moralo utvrditi rezultate glasovanja i odmah objaviti rezultate izbora sukladno zapisniku o radu izbornog povjerenstva. Nakon objave navedenih rezultata predstavnici/e izbornih povjerenstava ne nalaze se više u sjedištima jedinica za koje su izbore provodili, te je nakon isteka navedenih rokova tehnički neizvedivo tražiti i dobiti prijedloge lista koje su oni zaprimili (uz to je rok njihovog zaprimanja bio najkasnije 12 dana od dana raspisivanja izbora) od političkih stranaka i birača (nezavisne liste).

Državno izborno povjerenstvo⁹ (dalje DIP) propisuje obvezatne upute i obrasce za postupak kandidiranja kandidata/kandidatkinja i rad izbornih povjerenstava. Pravobraniteljica smatra kako se pri tome u jezičnoj uporabi nazivlja funkcija i imenovanja osoba trebao rabiti i muški i ženski rod, a ne samo muški.

⁴ Narodne novine 44/05. – pročišćen tekst

⁵ Narodne novine 112/01.

⁶ Državno izborno povjerenstvo www.izbori.hr

⁷ Vidi stranice pravobraniteljice za ravnopravnost spolova www.prs.hr Izbori 2005. (Prikazuju se pojedinačno svi podaci za županije po grupama: I. Županijska skupština, II. Gradska vijeća, III. Općinska vijeća, sve 3 faze pojedinačno, kao i zbirno u tablicama i grafikonima.)

⁸ Vidi čl. 18. Zakona o izboru članova predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, Narodne novine 44/05. – pročišćen tekst.

⁹ Vidi čl. 30. Zakona o izboru članova predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, Narodne novine 44/05. – pročišćen tekst.

Iako odredba članka 19. st. 1. Zakona o izboru članova predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, glasi: „U prijedlogu liste obvezno se navode imena i prezimena svakog od kandidata na listi, nacionalnost, adresa prijavljenog prebivališta, broj važeće osobne iskaznice i mjesto njezina izdavanja“, podatke o kandidatima/kandidatkinjama s obzirom na spol predlagatelj ipak popunjava (prikupljaju se na propisanim obrascima za provođenje izbora: OLS-1-Prijedlog liste kandidata za članove predstavničkog tijela i OLS-2-Prijedlog nezavisne liste kandidata za članove predstavničkih tijela).

Međutim, veliki je problem što se ti isti podaci tijekom provođenja i utvrđivanja rezultata izbora nigdje ne evidentiraju i obrađuju, niti iskazuju po spolu od strane tijela¹⁰ koja provode izbore, a što je suprotno odredbi čl. 17. st. 1. ZORS-a o obvezi i načinu prikupljanja statističkih podataka. Stoga je pravobraniteljica u ovoj fazi prikupljanja i obrade podatka prvo tražila podatke od svakog izbornog povjerenstva, kojih je ukupno bilo 570, da bi mogla analizirati sve liste kandidata/kandidatkinja prema spolu, jer takve podatke kasnije nije moguće dobiti.

11.1.1. ANALIZA KANDIDACIJSKIH LISTI PREMA SPOLU

Pravobraniteljica je prikupila i analizirala sve pravovaljano predložene liste za izbor 8.456 članova/članica predstavničkih tijela, a bilo ih je 3.831.

Kandidata/kandidatkinja na listama bilo je ukupno 60.949, od toga 11.594 žena (19,0 %) i 49.355 muškaraca (81 %) i to: 2.043 žena (21,7 %) i 7.372 muškaraca (78,3 %) za skupštine u županijama i Gradu Zagrebu; 4.374 žena (22,6 %) i 14.958 muškaraca (77,4 %) za gradska vijeća; 5.177 žena (16,1 %) i 27.025 muškaraca (83,9 %) za općinska vijeća.

Prema popisu stanovništva objavljenom 2001. godine¹¹ bilo je 2.135.900 muškaraca (48,13 %) i 2.301.560 žena (51,87 %).

Prema podacima s gore navedenih lista za izbor članova/članica predstavničkih tijela, između 60.949 kandidata/kandidatkinja bilo je predloženo svega 19 % žena, što je neproporcionalno njihovom broju na popisu stanovništva.

Trend je silazan, i u postocima još niži, u predlaganju žena na listama za općine gdje ih je bilo predloženo tek 16,1 %.

Tablica s prosječnim, maksimalnim i minimalnim pokazateljima iz analize kandidacijskih listi prema spolu¹² prikazana je u integralnom tekstu ovog Izvješća (tablica 11.).

1.1.2. ANALIZA KANDID. LISTI PREMA SPOLU NOSITELJA/NOSITELJICA

Svega su 262 žene (6,8 %) nosile liste, naspram 3.569 muškaraca (93,2 %), i to: 15 žena (7,1 %) i 196 muškaraca (92,9 %) za skupštine u županijama i Gradu Zagrebu; 87 žena (8,2 %) i 978 muškaraca (91,8 %) za gradska vijeća; 160 žena (6,3 %) i 2.395 muškaraca (93,7 %) za općinska vijeća.

Grafikon sa prikazom distribucije nositelja/ica listi po županijama prikazana je u integralnom tekstu ovog Izvješća, kao i tablica s prosječnim, maksimalnim i minimalnim pokazateljima iz analize kandidata/kandidatkinja u funkciji nositelja/nositeljica listi s obzirom na spol (tablica 12.)

11.1.3. ANALIZA KANDID. LISTI PREMA PRVIH DESET OSOBA PO SPOLU

Među prvih deset osoba na listama bilo je 6.278 žena (16,4 %) i 32.033 muškaraca (83,6 %): 240 žena (11,4 %) i 1.870 muškaraca (88,6 %) za skupštine u županijama i Gradu Zagrebu; 2.164 žena (20,3 %) i 8.487 muškaraca (79,7 %) za gradska vijeća; 3.874 žena (15,2 %) i 21.676 muškaraca (84,8 %) za općinska vijeća.

ZAKLJUČNO Svi navedeni podaci ukazuju da prilikom sastavljanja listi predlagatelji nisu vodili računa o načelu ravnopravnosti spolova, odnosno o ravnomjernoj zastupljenosti žena i muškaraca na listama.

¹⁰ Tijela za provedbu izbora su Državno izborno povjerenstvo, izborna povjerenstva u jedinicama i birački odbori. (Čl. 29. st. 1. Zakona o izboru članova predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, Narodne novine. 44/05. – pročišćen tekst).

¹¹ Vidi www.dsz.hr Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31. ožujka 2001.

¹² U integralnom Izvješću prikazuju se usporedni grafički prikaz ovih, i svih drugih analiziranih pokazatelja za žene i muškarce.

11.2. IZBORNI REZULTATI Pravobraniteljica je u ovoj fazi prikupljanja i obrade podataka tražila podatke od svakog izbornog povjerenstva, od kojih je većinu podataka i dobila, ali prema potrebi i od župana, gradonačelnika i načelnika pojedinih jedinica jer joj u slučajevima slanja požurnica predstavnicima/e izbornih povjerenstava više nisu bili dostupni u sjedištima jedinica, jedni zbog isteka rokova za provođenje izbora, drugi zbog dugotrajnosti postupka ponavljanja izbora za koje su bili nadležni. Za potrebe analize koristila se i *Informacijom o rezultatima izbora članova županijskih skupština i gradskih/općinskih vijeća*¹³.

Pravobraniteljica je prikupila i analizirala sve objavljene rezultate izbora po kojima je utvrđeno 2.590 izabranih listi.

Rezultati pokazuju da na 2.590 kandidacijskih listi, koje su prešle izborni prag, ima 904 žena (10,7 %) i 7.552 muškaraca (89,3 %), i to: 133 žena (14,4 %) i 790 muškaraca (85,6 %) za skupštine u županijama i gradu Zagrebu; 310 žena (14,5 %) i 1.832 muškaraca (85,5 %) za gradska vijeća; - 461 žena (8,6 %) i 4.930 muškaraca (91,4 %) za općinska vijeća.

Pravobraniteljica ukazuje na mali broj izabranih žena na lokalnim izborima 2005. godine (ukupan je prosjek svega 10,7 %) prema popisu stanovništva (ima ih 51,87 %), i na silazan trend na razini općinskih izbornih rezultata gdje je izabrano još manje žena (ukupan je prosjek tek 8,6 %) od ionako prosječno niskog postotka izabranih žena. Tablicu s prosječnim, maksimalnim i minimalnim izbornim rezultatima prikazana je u integralnom tekstu ovog Izvješća (tablica 13), kao i analiza broja izabranih lista prema spolu nositelja/ice lista.

11.2.2. Analiza mandata članova/članica predstavničkih i izvršnih tijela

Pravobraniteljica je prikupila i analizirala podatke o sastavu članova/članica predstavničkih tijela jedinica nakon što su konstituirana temeljem provedenih izbora. Veći broj podataka o nositeljima/nositeljicama izvršne vlasti u jedinicama dobiven je iz Središnjeg državnog ureda koji, isto tako, nema jedinstvene i ukupne podatke o sastavu predstavničkih i izvršnih tijela u jedinicama, a tako ni prema spolu.

Od ukupno izabranih 8.456 članova/članica predstavničkih tijela mandate je verificiralo 1.009 žena (11,9 %) i 7.447 muškaraca (88,07 %), i to: 156 žena (16,9 %) i 767 muškaraca (83,1 %) u skupštinama županijama i grada Zagreba; 357 žena (16,7 %) i 1.785 muškaraca (83,3 %) u gradskim vijećima; 496 žena (9,2 %) i 4.895 muškaraca (90,8 %) u općinskim vijećima. Grafikon sa prikazom mandata za sva predstavnička tijela po županijama prikazana je u integralnom tekstu ovog izvješća ovog Izvješća. (graf.11.)

Funkciju predsjednika/predsjednice predstavničkog tijela obavlja: 32 žena (5,9 %), i 538 muškaraca (94,9%), i to: u 2 županije nema niti jedne žene predsjednice skupštine ili vijeća; u 11 županija na toj je funkciji žena jednom; u 3 županije na toj je funkciji žena dva puta; u 3 županije na toj je funkciji žena tri puta; u 1 županiji na toj je funkciji žena pet puta (Zagrebačka županija); u Gradu Zagrebu na toj je funkciji žena.

Funkciju župana/ice, gradonačelnika/ce i načelnika/ce obavlja 28 žena (5,0 %) i 542 muškaraca (95 %), i to¹⁴: u 8 županija i Gradu Zagrebu nema žene nositeljice izvršne vlasti na niti jednoj lokalnoj razini (županija, grad, općina); u 5 županija žena je nositeljica izvršne vlasti jednom; u 3 županije dva puta; u 3 županije tri puta; u 2 županije četiri puta.

ZAKLJUČNO Svi navedeni podaci ukazuju na nepridržavanje odredbi čl. 15. st. 3, Zakona o izboru članova predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave¹⁵ prema čijoj je odredbi predlagatelj prilikom sastavljanja liste dužan voditi računa o načelu ravnopravnosti spolova, odnosno odredbi čl. 15. Zakona o ravnopravnosti spolova o obvezi političkih stranaka da određuju metode za promicanje uravnoteženije zastupljenosti žena i muškaraca u tijelima stranke, na popisima kandidata za izbore u Hrvatski sabor i tijelima jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave.

¹³ Vidi www.izbori.hr

¹⁴ Podaci se navode prema stanju na dan 31.12.2005. godine koje je utvrđeno dijelom prema postojećoj evidenciji Središnjeg državnog ureda za upravu, a dijelom prema podacima koje je utvrdio Ured pravobraniteljice.

¹⁵ Prema podacima o radu Ustavnog suda RH (U-VIIA/1894/2005, U-VIIA/1895/2005, U-VIIA/1899/2005), na lokalnim izborima 2005. evidentno je da su se rješavale i žalbe kandidata/kandidatkinja u kojima su se pozivali/le na povredu izbornog prava pozivom na načelo ravnopravnosti spolova.

Zbirni prikazi svih naprijed navedenih analiza prikazani su u integralnom tekstu Izvješća (grafikon 12., 13. 14), a u glavi prilozi u integralnom tekstu prikazani su isti podaci za svaku županiju pojedinačno).

Pravobraniteljica smatra da je nepostupanje u skladu s tim zakonima dovelo do neravnopravne zastupljenosti žena: svega 19,0 % žena bilo je na kandidacijskim listama; tek 262 žene (6,8 %) nosilo je kandidacijske liste, naspram 3.569 muškaraca/nositelja; bilo ih je samo 16,4 % među prvih deset osoba na listama; tek 10,7 % žena je izabrano; i 11,9 % žena verificiralo je mandate u predstavničkim tijelima lokalne i područne samouprave (sa zanemarivim porastom.)

Sve to za posljedicu ima i neprovođenje odredbe čl. 5. Zakona o ravnopravnosti spolova prema kojoj ravnopravnost spolova znači da su žene i muškarci jednako prisutni u svim područjima javnog i privatnog života, da imaju jednak status, jednake mogućnosti za ostvarivanje svih prava, kao i jednaku korist od ostvarenih rezultata.

Ovakvu praksu i nepridržavanje zakona pravobraniteljica smatra ozbiljnom preprekom pri ostvarivanju ustavnog načela ravnopravnosti spolova u sferi političke zastupljenosti žena.

Stoga, pravobraniteljica i dalje podržava inicijative za izmjenu izbornog zakona kojima se predlaže: 1. da na kandidacijskim listama najmanje 40 % čine osobe istog spola, 2. da se kandidati i kandidatkinje ravnopravno izmjenjuju na listama od prvog mjesta nadalje.

Kvote nužno ne znače da bi izabrane žene zastupale ženske interese. Međutim, činjenica je da ukoliko političke stranke same ne poštuju važeće zakone, koji ne predviđaju prisilu, što su pokazali lokalni izbori, kvotom bi se osigurala veća reprezentacija žena u predstavničkim tijelima i ravnopravnost spolova.

DIO DVANAESTI - POLITIČKE STRANKE

Prema čl. 15 Zakona o ravnopravnosti spolova političke stranke upisane u registar političkih stranaka **svake četiri godine** usvajaju plan djelovanja o pitanju uravnotežene zastupljenosti žena i muškaraca i, u skladu s njim, određuju metode za promicanje uravnoteženije zastupljenosti žena i muškaraca u tijelima stranke, na popisima kandidata za izbore u Hrvatski sabor i tijelima jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave.

U cilju praćenja provedbe ove zakonske odredbe krajem 2005. poslano je 105 upita političkim strankama, tj. svim političkim strankama registriranim u RH prema registru HIDRA-e na dan 15. prosinca 2005. jer do danas registar političkih stranaka nije dostupan na stranicama Središnjeg državnog ureda za upravu, iako nam je još u prosincu rečeno da će biti dostupan za 30 dana.

Od 105 upita do sada su zaprimljena samo 3 odgovora. Zagorska stranka (ZS), Hrvatska stranka umirovljenika (HSU), Socijalistička partija Hrvatske (SPH).

Ipak, treba imati u vidu da političkim strankama nisu prošli rokovi za izradu gore navedenih planova.

DIO TRINAESTI - 13. MEDIJI

U 2005. godini višestruko su povećane aktivnosti pravobraniteljice vezane za medije. Povećana aktivnost odnosi se na izvješćivanje medija o aktivnostima pravobraniteljice, na brojne zahtjeve medija za tumačenjem ZORS-a, drugih zakona i različitih oblika diskriminacije, ali i na broj slučajeva u kojima je pravobraniteljica reagirala na medijske sadržaje koji nisu u skladu sa sljedećim zakonskim odredbama: čl. 16. ZORS-a i čl. 16. i čl. 3. Zakon o medijima (NN, 59/04.).

13.1. MEDIJSKI KONCEPTI Odredba čl. 16. st. 1. ZORS-a, po tumačenju pravobraniteljice, zahtijeva od medija da svijest o ravnopravnosti žena i muškaraca promiču ne samo kroz medijske sadržaje, nego i uvrštavanjem zakonske odredbe u svoje programske koncepte, odnosno programske osnove¹⁶, temeljem kojih se potom proizvode, odnosno usmjeravaju programski sadržaji.

¹⁶ Zakon o medijima ne koristi pojam *programski koncepti*, već u čl. 2 govori o *programskim osnovama* medija što ih pri pokretanju medija utvrđuje i objavljuje nakladnik.

Zakon o elektroničkim medijima, u poglavlju Programska načela i obveze, čl. 12. alineja 4., kaže da programski sadržaji nakladnika koji obavlja djelatnost radija i televizije trebaju osobito: *...promicati međunarodno*

Pravobraniteljica je krajem 2004. godine uputila svim medijima u Hrvatskoj, prema popisu Hrvatskog novinarskog društva, zahtjev da joj se dostave podaci u kojima se vidi jesu li pojedini mediji, tiskani i elektronski, u svoje *programske koncepte* odnosno *programske osnove* uvrstili odredbu o potrebi promicanja svijesti o ravnopravnosti spolova. Tim dopisom uredništvima je također skrenuta pozornost na odredbe članka 16. te na čl. 20. st. 8. Zakona o medijima.

Dopis je upućen na 96 medijskih adresa. Na prvi dopis ured pravobraniteljice zaprimio je 24 odgovora, od čega je tek 7 medija dostavilo traženi dokument, tj. programske smjernice, odnosno koncepte. Tijekom 2005. godine pravobraniteljica je poslala više desetaka požurnica ili ponovljenih zahtjeva urednicima i nakladnicima medija tražeći da je izvijeste jesu li udovoljili zakonskim odredbama. Napominjemo da se neki mediji nisu odazvali niti na ponovljeni zahtjev pravobraniteljice. Budući da ne možemo ulaziti u analizu svakog pojedinačnog slučaja, navodimo tek nekoliko tipičnih. U cjelini, provedeno nadgledanje provedbe zakona pokazuje da nakladnici medija uglavnom nisu bili svjesni zakonske odredbe o potrebi promicanja ravnopravnosti spolova kao sastavnom dijelu svojeg programskog usmjerenja i da je nisu poštovali.

13.1.1. Slučaj HRT-a: HTV i HR kao javni mediji trebali biti prednjačiti u ispunjavanju svih zakonskih obaveza, pa tako i obveze da u svojim programskim usmjerenjima i sadržajima promiču ravnopravnost spolova. No, činjenica je da ni HTV ni HR nisu promicanje ravnopravnosti spolova uvrstili u svoja Programska usmjerenja, niti za 2005., niti za 2006. godinu. Nakon ponovljene intervencije pravobraniteljice, HRT je odredbu o potrebi promicanja ravnopravnosti spolova unijela u „Plan djelovanja za promicanje i uspostavljanje ravnopravnosti spolova u Hrvatskoj radioteleviziji“ (24. ožujka, 2005). Pravobraniteljica želi naglasiti da su zakonskim obavezama u potpunosti odgovorili jedino Obiteljski i Narodni radio koji u svojim Smjernicama sadrže etičke, profesionalne i druge upute o vrednotama koje treba zastupati u programima Obiteljskog i Narodnog radija i kako ih treba ostvarivati u pojedinim programima. Naglašene su i smjernice o izbjegavanju seksizama, stereotipnog i uvredljivog prikazivanja žena (kao domaćica, npr.) i homoseksualnih osoba, o potrebi veće zastupljenosti žena u elektroničkim medijima, te o potrebi senzibilnosti za rod u jeziku, tj. uporabu ženskih jezičnih inačica za nositeljice određenih zanimanja (direktorica, zastupnica itd.).

13.1.2. Slučaj RTL-a: RTL Hrvatska d.o.o. daje u svojim „Programskim smjernicama društva“ vrlo dobar primjer jer u odredbi „Zabrana diskriminacije“ zabranjuje poticanje diskriminacije i netrpeljivosti na temelju spola, bračnog stanja i spolnih sklonosti.

Istodobno, postoje i posebne odrednice o zaštiti djece, etničkih i nacionalnih manjina, ali posebnih odrednica o ženama nema.

13.1.3. Tiskani mediji Nakladnici tiskanih medija mahom su tvrdili da niti jedan propis ne obvezuje medije da internim aktima uređuju način poštivanja obveza utvrđenih zakonom, međunarodnim konvencijama ili drugim propisima (izdanja EPH-a i Večernji list), dok neki (između ostalih i Vjesnik) nisu dostavili nikakve odgovore niti na bilo koji drugi način reagirali na traženja.

Neki listovi, poput Novog lista, donijeli su interni pravilnik ili smjernice kako će u pojedinim segmentima poštivati zakonske obaveze protiv diskriminacije i za promicanje ravnopravnosti spolova. Budući da zakonska regulativa, pogotovo kad je riječ o tiskanim medijima, nije jasna i jednoznačna, pravobraniteljica smatra da bi zakonsku obvezu medija da promiču svijest o ravnopravnosti spolova bilo dobro osnažiti preporukom Ministarstva kulture kao nadležnog ministarstva i u tom smjeru će poduzeti korake.

DIO PETNAESTI - OSTALE AKTIVNOSTI

Nakon što je Hrvatski sabor na sjednici 11. veljače 2005. godine donio: Strategiju razvitka službene statistike Republike Hrvatske 2004.-2014., Program statističkih aktivnosti Republike Hrvatske 2004.-

razumijevanje i osjećaj javnosti za pravdu, braniti demokratske slobode, služiti zaštiti okoliša, boriti se za ravnopravnost žena i muškaraca...

2007. i Godišnji provedbeni plan statističkih aktivnosti RH u koje je ugrađena većina primjedbi Pravobraniteljice glede primjene odredbi članka 17. ZORS-a (svi statistički podaci i informacije koje se prikupljaju, evidentiraju i obrađuju u državnim tijelima, javnim službama i ustanovama moraju biti iskazani po spolu), u ožujku 2005. godine pravobraniteljica je dala značajne primjedbe i prijedloge na Prijedlog godišnjeg provedbenog plana Programa statističkih aktivnosti Republike Hrvatske za 2005. godinu, koji nije do kraja konzekventno respektiralo odredbe članka 17. ZORS-a kao što su to respektirali dokumenti doneseni u veljači 2005. godine. Na ovaj način stvorene su objektivne pretpostavke za praćenje statističkih podataka na osnovama članka 17. ZORS-a koje provodi Državni zavod za statistiku, međutim to nije slučaj i s prikupljanjem podataka od drugih tijela, važnih za praćenje i analiziranje rodne problematike, na što između ostaloga ukazuje djelovanje nadležnih izbornih povjerenstava prilikom zadnjih izbora za članove/članice predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave¹⁷.

Pravobraniteljica je tijekom 2005. godine stavljala primjedbe na različite prijedloge zakona i ostvarila vrlo dobru suradnju sa Odborom za ravnopravnost spolova (Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj skrbi, Zakon o udžbenicima za osnovnu i srednju školu, Zakon o registriranom partnerstvu i dr.).

Osim toga, sudjelovala je u brojnim događanjima organiziranim od državnih institucija i nevladinih organizacija vezanih za svoj djelokrug.

DIO ŠESNAESTI - MEĐUNARODNA SURADNJA

21. siječnja 2005. godine pravobraniteljica je imala sastanak s g.đom Lenom Astrom i g.đom Jrsica Persson - predstavnicama Švedskog zavoda za statistiku koju je upoznala s potrebom skupljanja određenih statističkih podataka po spolu da bi planirana publikacija Državnog zavoda za statistiku o ženama i muškarcima dala doista sveobuhvatan statistički prikaz njihovog položaja u RH.

3. veljače 2005. godine pravobraniteljica je održala radni sastanak s gospođom Pierellom Paci, predstavnicom hrvatskog ureda Svjetske banke, i upoznala je s radom Ureda pravobraniteljice.

17. i 18. veljače 2005. godine pravobraniteljica za ravnopravnost spolova sudjelovala je na Tehničkom sastanku Opće uprave za zapošljavanje i socijalna pitanja Europske komisije s predstavnicima tijela državne uprave Republike Hrvatske o zapošljavanju, socijalnim pitanjima i jednakim mogućnostima, održanom u Bruxellesu, u organizaciji TAIEX-a. Vezano za pitanje jednakih mogućnosti, od Republike Hrvatske zatražena je dostava izrađenih usporednih prikaza podudaranja odredbi naputaka EU iz područja jednakih mogućnosti i hrvatskih propisa. Posebno je zatraženo pojašnjenje na temelju kojih propisa djeluju tijela nadležna u području jednakih mogućnosti u Republici Hrvatskoj, u kojem su opsegu te institucije neovisne u odnosu prema Vladi Republike Hrvatske, iz kojih se sredstava financiraju i koliko ima zaposlenih. Razgovaralo se i o programu PHARE za 2006. godinu.

23. veljače 2005. godine pravobraniteljica je u Zagrebu primila predstavnike Europske komisije, Opće uprave za zapošljavanje i socijalna pitanja, koji su posebno istaknuli ulogu Ureda pravobraniteljice za ravnopravnost spolova u izradi dokumenta Europske komisije „Joint Assesment Paper“, koji uključuje zasebno poglavlje o ravnopravnosti spolova.

Od 28. veljače do 11. ožujka 2005. godine pravobraniteljica je prisustvovala 49. zasjedanju Povjerenstva za položaj žena Opće skupštine UN-a održanom u New Yorku.

Zasjedanje je bilo posvećeno provedbi Pekinške platforme djelovanja i Pekinške deklaracije donesene na IV. svjetskoj konferenciji o ženama održanoj u Pekingu 1995. godine, ali i provedbi dokumenata s posebnog zasjedanja Opće skupštine UN-a održane 2000. godine pod nazivom „Žene 2000.: rodna ravnopravnost, razvoj i mir za dvadeset prvo stoljeće“. Ti su dokumenti pozivali vlade na ukinuće diskriminacije žena u politici, obrazovanju, zdravstvenoj skrbi, zapošljavanju i drugim područjima.

Druga velika tema zasjedanja bili su trenutni izazovi i nove strategije za napredak i osnaživanje žena. Donesena je deklaracija kojom se reafirmiraju ciljevi utvrđeni u Pekingu i deset rezolucija.

¹⁷ Podaci o izbornim rezultatima ne iskazuju se prema spolu.

Na plenarnoj raspravi nazočnima se obratila potpredsjednica Vlade i ministrica obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti Jadranka Kosor i ukazala na odlučnost Hrvatske u provedbi politike ravnopravnosti spolova. Glavni tajnik Ujedinjenih naroda **Kofi Annan** u svom je uvodnom govoru istaknuo da vlade moraju poduzeti sve aktivnosti u cilju jačanja prava djevojčica na obrazovanje, zaštite spolnog i reproduktivnog zdravlja, te ulaganja u društvenu infrastrukturu s višom razinom uključenosti žena.

Pravobraniteljica je izlagala na okruglom stolu prezentirajući institucionalne mehanizme za ravnopravnost spolova u Republici Hrvatskoj.

27.09.2005. godine pravobraniteljica je primila u radni posjet Ombudsmana AP Vojvodine, dr. Petra Teofilovića sa suradnicima/cama, i upoznala ga s djelovanjem i iskustvima Ureda pravobraniteljice.

Od 19. do 20. rujna 2005. pravobraniteljica je sudjelovala u radu seminara "Antidiskriminacijska legislativa i politika Europske Unije", održanog Bukureštu, u organizaciji Ureda Europske komisije za tehničku pomoć i razmjenu informacija (TAIEX). Raspravljalo se i o pitanju rodne/spolne diskriminacije, ali ne kao o središnjem pitanju seminara jer Europska komisija odvaja to pitanje, kao pitanje od posebne važnosti, od svih ostalih oblika diskriminacije.

23. 09.2005. pravobraniteljica je imala sastanak s g.đom Kirsten Fredriksson - predstavnicom Švedskog zavoda za statistiku kojoj je pružila pomoći u pripremi publikacije "Žene i muškarci u Hrvatskoj" koju švedski zavod planira publicirati u suradnji sa Državnim zavodom za statistiku RH.

DIO OSAMNAESTI - ZAKLJUČNO RAZMATRANJE

Izvešće pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2005. godinu pokazuje da se Zakon o ravnopravnosti spolova ne primjenjuje u zadovoljavajućoj mjeri.

Iako su 2005. godine u svim ministarstvima određeni dužnosnici/e koji obavljaju i poslove koordinatora/ica za ravnopravnost spolova i u skladu s nadležnosti tijela državne uprave odgovaraju za provedbu ovog Zakona, većina ministarstava ni nakon isteka roka predviđenog ZORS-om i unatoč višekratnim upozorenjima pravobraniteljice za ravnopravnost spolova nije, ni u ovom izvještajnom razdoblju, donijela planove djelovanja temeljem čl. 11. ZORS-a. Pravobraniteljica smatra da sva ministarstva bitno utječu na kreiranje nacionalnih politika, pa tako i na kreiranje politike u području ravnopravnosti spolova, počevši od Ministarstva financija koje tu politiku određuje pripremom smjernica za izradu državnog proračuna, do Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa koje na tu politiku uvelike utječe odobravanjem školskih udžbenika.

Ne samo ministarstva, nego i sva državna tijela, pravne osobe s javnim ovlastima te pravne osobe u pretežitom vlasništvu države ili jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, imaju obvezu donositi planove djelovanja na temelju analize položaja žena i muškaraca te utvrđuju razloge za uvođenje posebnih mjera, ciljeva koja treba postići, kao i način provedbe i metode nadziranja istih.

Kako te obveze do danas nisu u cijelosti provedene, nerealno je očekivati da će te pravne osobe poštovati obvezu koja im je utvrđena čl. 3. ZORS-a, a to je provođenje rodno osviještene politike, što uključuje i njihovo djelovanje u svojstvu poslodavca. **Prema toj odredbi ta su tijela dužna u svim fazama planiranja, donošenja i provedbe neke odluke ili akcije ocjenjivati i vrednovati učinke te odluke ili akcije na položaj žena, odnosno muškaraca, radi postizanja stvarne ravnopravnosti žena i muškaraca.** Izvešće pravobraniteljice za ravnopravnost spolova pokazuje da se ta odredba nije dosljedno provodila ni u ovom izvještajnom razdoblju.

Nastavi li se nedosljedno provođenje i zanemarivanje rodno osviještene politike ocjena UN-ovog Odbora za uklanjanje diskriminacije žena i nadalje će se pokazivati opravdanom i istinitom. Ta ocjena iznesena je u zaključnim komentarima za Hrvatsku nakon što je 18. siječnja 2005. Odbor UN-a razmotrio drugo i treće periodično izvješće o primjeni Konvencije o ukidanju svih oblika diskriminacije žena, a glasi: „Odbor izražava zabrinutost zbog ozbiljnih teškoća kojima su žene izložene na tržištu rada, što se vidi po visokoj stopi nezaposlenosti žena, postojanoj, jakoj vertikalnoj i

horizontalnoj segregaciji, razlikama u plaći između žena i muškaraca te prevladavanju žena u manje plaćenim sektorima. Odbor izražava posebnu zabrinutost zbog položaja žena starijih od 40 godina, kao i zbog diskriminacijskog odnosa prema trudnicama na tržištu rada. Odbor je također zabrinut zbog nedostatne pažnje koja se posvećuje politikama koje podržavaju podjelu posla i obiteljskih odgovornosti između žena i muškaraca.“

Izješće pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2005. godinu potvrđuje ovu ocjenu.

Rezultati lokalnih izbora u 2005. godini također ne ukazuju na bitne pomake u odnosu na političku participaciju žena, koja je jedan od osnovnih preduvjeta stvarne demokracije.

Bitni pomaci vidljivi su u naporima da se suzbije nasilje u obitelji, najviše zahvaljujući Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti i Ministarstvu unutarnjih poslova.

Zakonsku odredbu o prikupljanju svih statističkih podataka po spolu ispunjava Državni zavod za statistiku, ali to ne čine ostala državna tijela ni javne službe koje prikupljaju, evidentiraju i obrađuju statističke podatke i informacije.

Povećan broj pritužbi pravobraniteljici za ravnopravnost spolova ukazuje na veću svijest o postojanju te institucije i poznavanje ZORS-a, ali i na kršenje prava građana i građanki na temelju spola u svim područjima života, osobito na području rada i zapošljavanja i zaštite od nasilja u obitelji.

Pravobraniteljica ocjenjuje da je povećanju broja pritužbi u 2005. godini iz područja rada i zapošljavanja pridonijela i suradnja Ureda pravobraniteljice i Ženske sekcije Saveza samostalnih sindikata Hrvatske (SSSH) koja će se nastaviti i u 2006. godini.

Povećan je i broj pritužbi muškaraca, osobito vezano uz roditeljsku skrb.

Pravobraniteljica smatra da je potrebno posebno promicati prava žena pripadnica nacionalnih manjina, seoskih žena i žena s invaliditetom.

Nužno je, također, promicati, uključujući i zakonodavne izmjene, prava pripadnika/ca seksualnih manjina.

Nacionalna politika za promicanje ravnopravnosti spolova u Republici Hrvatskoj od 2006. do 2010. godine nije donesena do kraja izvještajnog razdoblja, što će negativno utjecati na ostvarenje jednakih mogućnosti za žene i muškarce i u 2006. godini.

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova predlaže da Hrvatski sabor prihvati Izješće o radu pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2005. godinu.

**PRAVOBRANITELJICA ZA
RAVNOPRAVNOST SPOLOVA**

Gordana Lukač Koritnik